

KLÆBU HISTORIELAG

ÅRSSKRIFT 1990

KLÆBU HISTORIELAG

Styrets sammensetning 1990.

Formann: Ole Svaan
Nestformann: Hans Reiten
Sekretær: Signy Gausen
Kasserer: Eli Myhr
Styremedlem: Ragna Flatjord

Varamedl.:
Eva Haftorn
Emma Hægstad
Nils Melansør

Redaksjonskomite:
Per Ulseth (redaktør)
Lars Braa
Terje Thun
Ragna Flatjord
Paula Fenstad

Hilsen fra styret

Lagets årsmøte ble avviklet i Folkets Hus, mandag den 12. mars 1990. 25 personer deltok på møtet, noe som er ganske normalt i forhold til tidligere år.

Ola Stemshaug kåserte om gårds- og stedsnavn i Trøndelag og spesielt Klæbu.

Det er i 1990 avholdt 6 styremøter og behandlet 20 saker.

Aktiviteten i laget har vært ganske stor dette året. Tidlig på 1989 fikk Historielaget forespørsel fra jubileumskomiteen for Klæbu kirke om å lage en utstilling. Utstillingen skulle være et ledd i markeringen av kirkens 200 årsjubileum i 1990.

Historielaget tok seg på oppgaven, og når dette leses er oppdraget nesten fullført. Utstillingen ble åpnet for publikum den 26. august og hadde en uke i første omgang.

Utstillingen åpnet igjen 28. oktober og ble stående til 4. november. I løpet av 8 dager var utstillingen tildels godt besøkt. Utstillingen ble satt opp i det gamle kommunelokalet (1958), hvor hele 1. etasje ble brukt til formålet.

Gammelt kirkeinteriør, bl.a. den gamle alterringen fra før 1790, gamle tekstiler, bilder av tidligere kirker, en modell av nåværende kirke laget av fyrstikker, bilde av Eidsvollsmann og kirkebygger Lars L. Forseth m.m.

Klæbu Ungdomsskole laget en egen utstilling som viser gamle farger på stoldører bl.a.

Historielaget behøvet en diasserie på ca. 22 bilder, som viser kirkene på By, kirkens interiorer og eksterior, gamle bilder fra Kirksletta m.fl. Serien ble vist flere ganger.

Oppsettingen av utstillingen, som ble satt opp av lagets styre samt flere frivillige hjelpere, var arbeidskrevende, men vi er takknemlig for oppdraget.

Ellers har lagets aktivitet vært stort sett som tidligere år. Utgivelse av dette årsskrift er det 9. i rekken. Stofftilgangen har hittil vært ganske bra gjennom årene.

Avfotografering av bilder, gamle som nye, har fortsatt.

Interju av personer ble tatt opp igjen i 90. Det er Ragna Flatjord og Eva Haftorn har hatt ansvaret for denne jobben. Det er ikke foretatt nærmere undersøkelser av bygdeborgen på Tanemsåsen i år. Vi venter på signaler fra museet i Trondheim.

Merking av gamle og nedlagte setervoller har ligget nede i 1990. Det er Brungmarka og Vassfjellmarka som gjenstår.

Tilslutt en takk til alle som har støttet Historielaget økonomisk og ellers hjulpet oss på forskjellig vis.

Klæbu i okt. 1990

Ole Svaan, formann

INNHOOLD:		
Reidun Ræder Svaan:	Kirka på By	4
Terje Thun:	Klæbu kirke ved 200-årsjubileet	5
Per Ulseth:	En krigsseiler ser tilbake	6
Lars Braa:	Flukten fra Gestapo i pyjamas midtvinters	8
Ingebjørg Forsberg:	Lit om Fattigvæsendet i Klæbo Præstegjæld i 1850-60 Aarene	11
Alfred Løvset:	Små opplevelser fra ei forlengst forgangen tid	14
Husmanden i Sjøbygden:	Læsna' frå sámmárfjósveia	15
Reidar Fosshode:	Minne fra året 1940	16
Leif Østlynd:	Mølleren som ikke tok imot bestiktelser	17
Per Ulseth:	En prat med Garberg'n	18
Ragna Flatjord:	Hønsetyven	19
Ole Lettingvoll:	Bruer og veier i Springfossområdet	20
Helene Jonassen:	«Kong Sverre»	22
Lars Braa:	Brennevinsbrenning i gamle dager	24
Ragna Flatjord:	Prat med en hedersmann	26
Ragna Flatjord:	Dropsposen	28
	Litt om bidragsyterne	31

Når var gamle dager

Overskrifta er et godt spørsmål, men kan noen gi et godt svar? Det er vel lett å enes om at historielagets virksomhet helst bør ha utgangspunkt i det som ligger et stykke bak oss i tid, og kanskje er i ferd med å gå i glemmeboka. Det samme gjelder selvfølgelig for årsskriftet.

En bil forsvarer betegnelsen veteranbil når den er 30 år gammel, og oppnår således ganske fort å bli «historisk». Det er ikke like lett å fastslå hva som er «gammelt nok» for historielaget på alle områder.

Også historielaget mener å forsvare plassen under den paraplyen som nå til dags heter «det utvidede kulturbegrepet». Lagets formål er først og fremst å vekke interesse og skape forståelse for bygdas historie. Og vi er selvsagt opptatt av å verne kulturminner av mange slag i bygda vår.

Ett av tiltakene er utgivelsen av lagets årsskrift. Vi vet det er mange som samler på heftene, og som på den måten tar vare på mange minner og begivenheter som også kommende generasjoner kan ha glede av å lese om.

Årsskriftet for 1990 er nummer ni i rekken. Det har hittil gått relativt greit å skaffe godt stoff til bladet, først og fremst takket være faste bidragsytere. Nå synes vi å merke at tilgangen på stoff blir noe mindre. Derfor oppfordrer vi klæbygger og andre med tilknytning til bygda om å bidra med et eller annet av interesse. Og så sant det er mulig vil vi også gjerne ha bilder eller tegninger.

Det er ikke først og fremst lange avhandlinger vi er ute etter, men gjerne små historier – for eksempel fra krigens dager. Det er vel slik med de fleste av oss at interessen for bygdahistorie blir større jo eldre en blir. Mye verdifullt stoff er gått tapt fordi det ikke er blitt nedskrevet. Granskningen begynner ofte for sent, etter at de sentrale kildene er borte. Dette har vi erfart særlig i forbindelse med merking av gamle og nedlagte setervoller i Klæbu.

Mye av det som skjer i dag, kan utmerket godt være begivenheter som folk i framtida svært gjerne vil være best mulig kjent med. Mange av oss har nok sittet og hørt gamle folk fortelle de utroligste historier fra sine egne barne- og ungdomså. Tenk om disse folkene hadde ført dagbok som en gang kunne blitt historielagets eiendom!

Det kan kanskje være et tips til dagens tenåringer?

Det er i år 200 år siden Klæbu kirke ble bygget. Jubileumsfeiringen er vel allerede over når dette leses, men vi lar likevel et bilde av kirka fra ca. 1880 prege forsida på skriftet. På baksiden er det bilde med beskrivelse av kirkas første orgel.

Vi håper at også 1990-utgaven av historielagets årsskrift vil være leseverdige, samtidig som vi ser fram, til større tilgang på stoff. Selvfølgelig er det ikke avgjørende hvor lenge det er siden de aktuelle begivenhetene har funnet sted. Vi vet det finnes kilder både fra gammel og nyere tid som kan gi godt stoff til Historielagets blad.

Med andre ord; les først, ta deretter pennen fatt selv! Neste år er du kanskje bidragsyter i bladet?

Per Ulseth

Kirka på By

Prolog i forbindelse med kirkejubileet

Av: Reidun Ræder Svaan

I det Herrens år 1990 er det kjerka på By sitt år –
det er Klæbus ærverdige kirke –
som inn i sitt tredje århundre går.
Mens generasjoner har skifta – og slekter kommet og gått –
har vårt åndelig tempel – vår felles borg –
stått midt i bygda og åpnet sin favn –
og delt slektenes glede og savn.

La oss vandre tilbake i tiden –
stanse opp når vi kommer dit prosjektet startet –
det blir mere enn to hundre år siden.
Først var kirka en tanke – så ble den til ord –
så ble den til diskusjoner langs lange bord.
Så ble den planlagt til siste detalj –
Den skulle bli til oppbygging – ikke til fall.

På de gamle tufter ble grunnstenen lagt ned –
med bønn om at Gud måtte være med.
Og kirkebygget vokste som dager skred frem –
den ble fulgt med forventning i de mange hjem.
Det sies at eidsvoldsmannen Forseth var byggeleder her –
men la oss minnes dem – alle enhver.
Det minste ledd må sin prøve stå –
hvis et bygg sine århundres tall skal nå.
La oss si som det sagnomsuste gamle ord –
«Når Gud er attåt» – da blir vinninga stor.

Og kirken reiste seg – ble midtpunktet som vendte seg
mot alle bygdens ender.
På høyden her på By sitt tårn mot Allmakten den vender.

Og siden har kirkens klokker kallet
på bygdens folk gjennom tider og år –
Vært ett med folket –
Delt krig og trengsel og gode kår.
Så ser vi prestene gå frem –
som sådde livets ord fra prekestolen.
Forskjellige som mennesker –
men samme tjenere for Gud i prestekjolen.
Det samme håp om spirekraft for livets ord –
Den samme delte jordsmånn – stengrunn – tornekratt –
og moldrik jord.

Her har de nyfødte frem blitt båret
til dåpens hellige sakrament.
Og fått velsignelsen med på veien –
fra der de begynte – til den er endt.
Vi ser de unge i hellig andakt –
med salmebøker til konfirmasjon.
Vi ser dem knele ved Herrens alter –
en blandet skare av Guds komposisjon.
Så kommer slekten i voksen alder –
går frem og kneler ved nadverdsbord.
Her fikk de føde som gav dem styrke –
ved sakrament og ved livets ord.

Og her har brudepar gitt sitt løfte –
en hellig vigsel – en sluttet pakt.
Og herfra gikk de og møtte livet –
med et vigsløst løfte i ære og akt.

Og midt i vinterens hvite dekke
har klokker ljommet fra dette sted –
når folk i sleder – og hestebjeller –
har gitt sitt gjenklang om julefred.

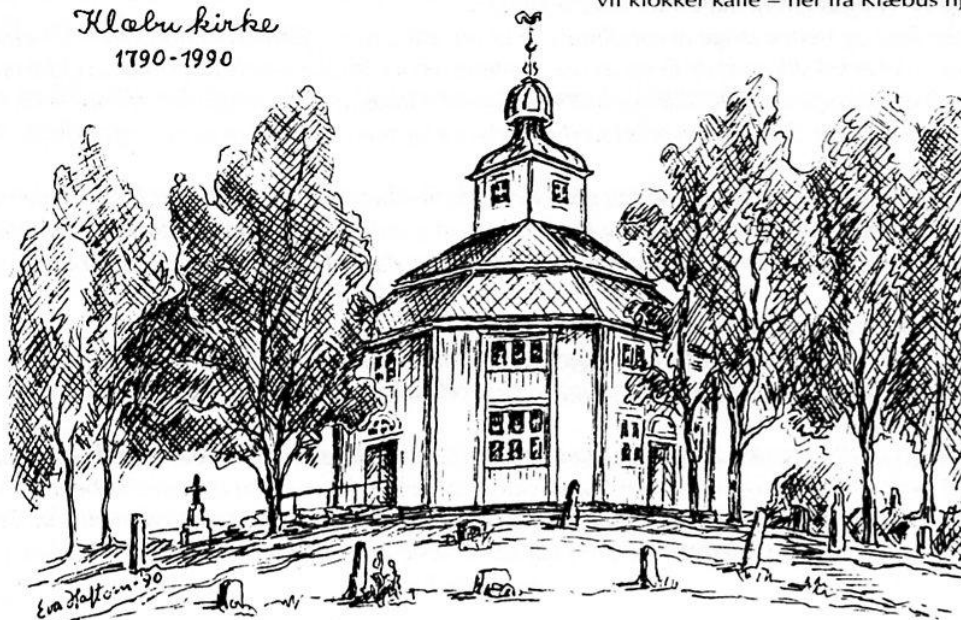
Når sorgen rammet var kirken stedet –
med håp og trøst i en bunnløs nød –
Her lød det ord som gav håp og lindring –
i hjertets mørke ble tent en glød.

Og her til Klæbu kirke går den siste ferden –
når tiden hver blir tildelt er tilende.
Her skal de hvile til den store dagen –
da Herrens løfter skal til liv seg vende.
Her har slektene i avmakt bøyd sitt hode –
når kirkeklokkens vemodfylte toner –
forkynte at et jordisk liv var over.

Her ved kirken på By har Klæbus slekter
fått sitt siste hvilested.
Her under dekke av årstidenes skiftninger –
fra vårgreent til sommerflor –
høstløv og sne.

Her kimer kirkens klokker over glede
– sorg og smerte –
så lenge tidens ur går videre –
vil klokker kalle – her fra Klæbus hjerte.

Klæbu kirke
1790-1990

Kort meg tegning av Klæbu kirke er utlagt for salg i Klæbu postkontor.
Tegningen er laget av Eva Haftorn i anledning Klæbu kirkes 200 års jubileum.

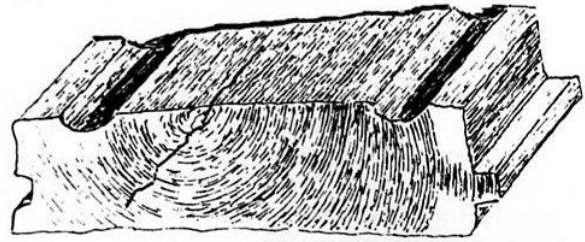
Klæbu kirke ved 200-årsjubileet

Av: Terje Thun

En kan mange steder i landet finne eksempler på at godt trevirke fra nedrevne kirker blir brukt om igjen. I Hardanger og Norheimsund på Vestlandet er det f.eks. påvist staver fra forlengst nedrevne stavkirker som er benyttet som støttepilarer i høyløer og låver. I litteraturen kan en imidlertid finne eksempler på betenkeligheter om hvorvidt materiale fra et Gudshus kan benyttes om igjen til mer verdslig bruk. Forfatteren Jacob Breda Bull som har skildret folkelivet fra forgangne tider i Rendalen forteller om presten Hr. Samuel Mandall som lar oppføre en ny matbod på prestegården. Han gjøres oppmerksom på noe godt bevart materiale som er tatt vare på fra den gamle og forlengst nedrevne kirken. Kan han benytte dette materialet om igjen til den nye matbod? Etter en del kvaler, og i samråd med sin hustru kommer han fram til at der det nå ligger gjør det jo ingen nytte. Presten var nok ikke den første i dalen som benyttet materiale fra den gamle kirken, en kan nesten føle letelsen i bygden etter at presten hadde «godkjent» bruken av det gamle kirkematerialet.

Disse kvalene hadde nok ikke de som stod for byggingen av Klæbu nye kirke for 200 år siden. Gjenbruk av brukbart materiale fra den gamle korskirken kunne godt nyttes om igjen i en ny kirke. Helt umulig er det vel ikke at det også i dette tilfelle ble benyttet noe materiale fra den gamle kirken på noen gårder i bygda. Som kjent ble den nåværende kirke bygd omkring den gamle korskirken, og i nesten hele byggeperioden ble gudstjenestene holdt i den gamle kirken – ja den ble endog benyttet som stilas under en del av byggeperioden. Det er da ganske naturlig å tenke seg at en del materiale ble benyttet om igjen under den kombinerte rivnings- og byggefasen. Dette kan en finne ut ved å få datert det aktuelle bygningsmaterialet. Hvorledes datering av gammelt bygningsmateriale kan utføres er det gjort rede for i tidligere nummer av historielagets årsskrift. Kort fortalt går det ut på at en blyanttykk borprøve bores ut av en tømmerstokk, eller dersom det er et bord, prøver en å få ut en prøve for enden dersom det er mulig uten å gjøre skade. På de prøvene en tar ut måles bredden på samtlige årringer, måleresultatene framstilles grafisk og den kurven som da kommer ut, jfr. fig. 1, sammenlignes med en referansekurve som er forankret i kjent kalenderår. På den måten dateres årringene på prøven, og dersom den ytterste årringen på prøven er identisk med den siste årringen under barken har en avslørt hogståret for den stokken prøven er tatt fra.

Når det gjelder de bærende tømmerkonstruksjoner, ble det tatt prøve av sju stokker og for seks av dem viste det seg at ytterste årring var dannet sommeren 1787, og at tømmeret med andre ord var hogd i løpet av vinteren 1787/1788. For den syvende stokken var hogståret et år senere. Dette var et ventet resultat, for i de bærende konstruksjoner i et kirketårn blir det sjelden benyttet gjenanvendt tømmer. Paneleringen på innsiden vakte derimot mer nysgjerrighet. Bordene bestod av not og fjær og på langs var det høvlet to parallelle riller, fig. 2 som

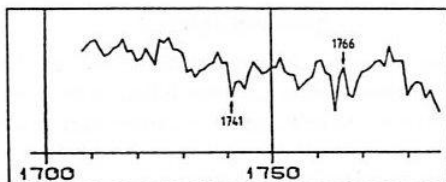
Bord med to høvlede parallelle riller fra tårnet.
(Tegnet av Lars Braa.)

bare så ut til å ha en rent dekorativ funksjon. Kan dette være gjenbrukt materiale fra den gamle korskirken, eller enda mer fantastisk – kan disse bordene være langt eldre, fra den gamle stavkirken som ventelig stod i bygda, og dermed være gjenanvendt både i korskirken og i den nåværende? Fra fire av bordene var det mulig å ta prøver uten å gjøre skade. Veden på disse fire bordene var bevart til langt ut i den ytterst «geitveden», så her var det få årringer som manglet for å finne hogståret. Det var spennende timer før prøvene ble ferdiganalyisert, men resultatet ble ikke så sensasjonelt som ventet. Intet samsvar ble påvist mot referansekurven for 1100- eller 1200-tallet, dermed kunne det ikke være fra stavkirken. Heller ikke ble det påvist noe samsvar med referansekurven på 1600-tallet, og dermed ikke fra den gamle korskirken, men derimot ble ytterste årring i et av bordene påvist å være dannet sommeren 1776. For de øvrige bordene det ble tatt prøver fra var ytterste årring noe eldre, noe som ventelig skyldes at mer av veden er skåret bort fra den ytre delen av bordet. Med noen manglende årringer i yten nærmer vi oss byggeåret for den nåværende kirken, så dermed kan disse prøvene ikke være gjenanvendt materiale.

Hvor kan da evt. gjenanvendt kirkemateriale finnes? Jo, det er ikke vanskelig å finne mye materiale som en kan mistenke for å være eldre enn kirken. Problemet er imidlertid at en er nødt til å ta ut prøver til analyse, og mange av de aktuelle stedene kan være utilgjengelig eller det kan være vanskelig å ta prøver uten å gjøre skade. Men – en gang i framtiden gjøres det kanskje omfattende reparasjonsarbeider i kirken slik at noe av det gamle materialet skiftes ut og blir tilgjengelig for undersøkelser.

Ved siden av å ha fått noen eksakte dateringer sitter vi også igjen med en årringkurve fra materialet i kirken, jfr. fig. 1. Denne kurven er fra en av stakkene som er tatt fra tårnet. Som kjent er det god overenstemmelse mellom sommertemperatur og vekst ved at en får dannet en bred årring en varm sommer, jfr. 1766, og en smal årring en kjølig sommer, jfr. 1741. Denne kurven gjenspeiler med andre ord de klimatiske forhold de somrene da tømmeret i kirken var levende trær.

Ettersom presten Hr. Samuel Mandall i sin tid fant at trevirke fra den gamle kirke kunne brukes om igjen også til verdslige formål, kan vel også vi benytte bordprøvene fra kirketårnet til noe nyttig. Derfor er noen av bordprøvene sendt til Zurich i Sveits sammen med trematerialer fra andre tidsepoker for såkalte densiometriske målinger. Det er et vanskelig ord som betyr at en måler tettheten, eller hardheten, i hver eneste årring i prøvene. Dette vil ventelig gi enda mer detaljerte kunnskaper om klimaet for de aktuelle årene enn måling av årringbreddene. Klæbu kirke er dermed idet den runder 200 år også blitt en bidragsyter til den internasjonale klimaforskning som pågår.

Årringkurve fra en av stakkene i tårnet.

En krigsseiler ser tilbake

– Ole Fjærlie forteller om sin tid som sjømann i årene 1939–45

Av: Per Ulseth .

50 år er gått siden landet vårt ble hærtatt av den tyske krigsmakten. Massemedia har minnet oss om det på mange forskjellige måter gjennom hele 1990, og mange tragedier og heldedåder som kanskje var glemt, er rullet opp igjen. Mest har vi kanskje hørt om alle de nordmenn som med fare for sitt eget liv drev kurervirksomhet over landegrensene, tok store sjanser for å skjule de som var i fare for å bli arrestert av tyskerne – og kanskje selv til slutt ble tatt for å bli videresendt til en tysk konsentrasjonsleir. Mange endte sine dager der. Et gammelt ord sier at tiden leger alle sår. Vi har vel fått føle det, tross alt – men det må også være lov å håpe at det som skjedde aldri blir glemt.

Blant alle de som under krigen gjorde en stor innsats i kampen for Norges frihet, er det i alle fall én gruppe som vi kan være enige om i stor grad er blitt nesten glemt: nemlig krigsseilerne.

Det er vel ikke mange her i Klæbu som vet at tidligere gårdbruker på Øvre Eidstu og senere arbeider i teknisk etat i Klæbu kommune, Ole Fjærlie, var matros ombord på Den Norske Amerikalinjens «Drammensfjord», som gikk mellom Amerika og England med krigsmateriell under hele krigen.

Det var våren 1989 at undertegnede tok turen opp til Fjærlia for å få en beretning om hvordan det var å være sjømann under krigen. Ole skjønte nok hvorfor jeg var kommet, for det første han sa var at krigstiden var han ferdig med – og ikke ønsket han å friske opp minnene fra de mest dramatiske situasjonene fra den tiden.

Han så nok at jeg ble litt skuffet, og ble etterhvert den samme pratsomme karen som jeg kjente så godt.

Ole Fjærlie er født i Valsøyfjord i 1907, og kom sammen med sine foreldre til Klæbu som forpaktere av gården Øvre Eidstu i 1928. Han oppdaget fort at Eidstu i de harde 30-åra ikke kunne fø hele familien. Han fikk hyre på en båt som gikk i utenriksfart, og ble ute i sju år. Ole var deretter hjemme en tid, men reiste ut igjen i 1939 – og da som matros ombord på Norsk amerikalinjens båt «Drammensfjord».

En ny verdenskrig var allerede et faktum, men Norge var fremdeles et nøytralt land – og ingen kunne vel ane at det

skulle gå seks år før han igjen fikk anledning til å sette foten på norsk jord.

– Hva slags båt var egentlig Drammensfjord?

Ole får nesten tårer i øynene ved spørsmålet:

– Det var en 8000-tonner, og bedre sjøbåt har neppe vært laget, mener han. Han minnes sin første tur med båten, fra Frankrike til Madagaskar med trelast. Han husker også godt en annen av de første turene: Fra Buenos Aires til Madras i India, en tur som tok halvannen måned.

9. april 1940

– Hvor var Drammensfjord den 9. april 1940?

– Vi lå utenfor Cape Town, og fikk melding fra et fransk fly om invasjonen i Norge. På oss kom ikke dette som noen stor overraskelse. Telegrafistene ombord hadde flere dager tidligere snappet opp en melding om en tysk flåtestyrke på vei nordover. Vi var da på vei til Madagaskar. Alle norske flagg måtte øyeblikkelig fjernes eller males over. Norge var ikke lenger nøytralt. Drammensfjord ble senere tilsluttet statsrederiet Nortraship, som ble opprettet av den lovlige norske statsmakten – og ganske raskt rådde over omlag 1000 skip. Halvparten av dem gikk tapt under krigen, sammen med 3000 sjømenn.

Alltid konvoi

Drammensfjord ble nesten med en gang satt inn i rute mellom Amerika og England. Til å begynne med gikk båtene i spredt orden, etterhvert alltid i konvoi. Lasten fra Amerika var nesten utelukkende krigsmateriell av forskjellig slag. Antall skip i konvoien kunne være fra 30-40 og opp til 70-80. Drammensfjord hadde en besetning på 52 mann.

Ole har ingen anelse om hvor mange ganger han krysset Atlanteren under krigen. Han legger ikke skjul på at spenningen mange ganger kunne bli i største laget.

– Vi var hele tiden fullt bevæpnet, og var forberedt på at tyske ubåter kunne dukke opp når som helst. Dette med å gå til køys med klærne på ble etterhvert en livsstil som en fant seg i, forteller han.

Fredag den trettende

Det er vel en kjent sak at seilskutefolket av prinsipp aldri gikk ut på fredag. Ole minnes en tur fra Halifax til New York.

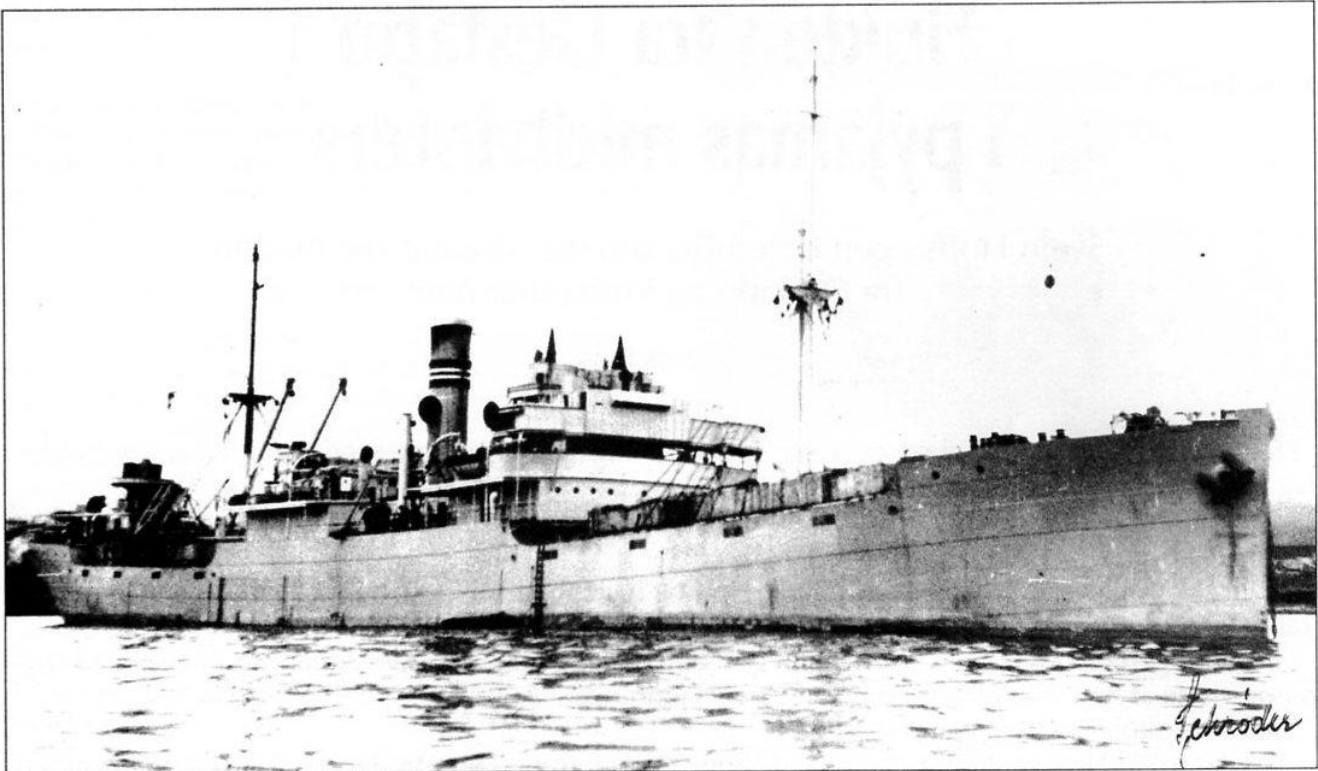
– Jeg er ikke overtroisk, men innrømmer at jeg var litt betenkt når vi la ut fredag den 13., og som om det ikke var nok fikk Drammensfjord på den turen plass nummer 13 i konvoien! Men også den turen forløp uten uhell.

Sjømannskirken

– Sjømannskirken var ofte møtestedet når vi var i havn. Der kunne vi treffe landsmenn fra andre båter, og delta i forskjellige arrangementer. Enkelte sjømannsprester kunne være svært pågående med spørsmål om vi var beredt. Dette var vi ikke så begeistret for. Vi likte ikke å bli minnet om at neste tur kunne bli den siste. Vi levde tross alt i realitetenes verden, og var selv-

Jeg har fått mine utmerkelser, sier Ole.

Drammensfjord på Trondheim havn sommeren 1945.

sagt forberedt på det verste – men i det daglige var vi likevel innstilt på å gjøre en best mulig jobb og på den måten bidra til at krigen skulle ta slutt, sier Ole.

Han hadde ingen kontakt med familien i Klæbu under krigen. Han sendte en gang et kort fra Buenos Aires, via Sverige – men fikk aldri noe svar.

– På én måte hadde vi det bedre enn dem hjemme, sier han. Mat og drikke var aldri mangelvare på båtene.

– Men nervepresset?

Ole vil nødig fortelle om tragediene han opplevde og var vitne til, men understreker at Drammensfjord aldri ble angrepet verken av tyske fly eller ubåter.

Mai 1945

Det gledeligste minnet fra krigsårene, er selvsagt fra maidagene 1945. Ole forteller:

– Vi var nettopp kommet til havn i Liverpool med kalklast fra Middelhavet da vi fikk høre at Tyskland hadde kapitulert. Alle ombord tok fri, og vi festet uavbrutt i to døgn. Etterpå gikk vi tilbake til Amerika, fremdeles i konvoi. Vi gikk til Montreal etter biler, og direkte tilbake til Trondheim hvor bilene ble losset og båten sendt videre til Buvika med korn, forteller Ole. Mange av oss husker fortsatt de grå Dodge lastebilene med rattet på høyre side som straks etter rullet på trønderske veier. Ingen av oss hadde sett en fabrikkny bil siden 1940.

Det er lett å forstå at det var vemodig å mønstre av i 1945, skille lag med gode arbeidskamerater og forlate et skip som hadde vært både bolig og arbeidsplass i seks farefulle år. Fire av besetningen ombord på Drammensfjord fikk krigsmedaljen i 1943, utdelt på det norske konsulatet i England. Ole Fjærli var en av dem. På diplomtet står følgende innskripsjon:

«Vi Håkon, Norges konge, kunngjør at vi har gitt krigsmedaljen til matros Ola Fjærli for tjeneste for fedrelandet under krig. London 13. august 1943».

Sin frihetsmedalje fikk Ole utdelt først i 1988. Dette diplomtet har følgende innskripsjon:

«Vi Olav, Norges konge, kunngjør at vi har gitt Håkon den 7.s frihetsmedalje til Ole Fjærli for særlig lang og innsatsfylt tjeneste på norske og eller allierte handelsskip under verdenskrigen 1939-45 og dermed ydet Norges sak store tjenester. 22/4 1988»

– Er du bitter for at krigsseilerne så ofte er blitt glemt for sin innsats under krigen?

– Jeg har fått mine utmerkelse, men jeg ser jo det latterlige i at hedersbevisninger utdeles 43 år etter at krigen er slutt, sier Ole.

Han overtok i 1945 forpaktninga av gården Eidstu etter sin far og var gårdbruker på heltid til 1967. Gården, som tilhørte Trondheim E-verk, ble da solgt, og Ole bygde seg eget hus på tomt av nabogården Husby som fikk navnet «Fjærli».

Han ble nå tilsatt som utarbeider innen teknisk etat i kommunen, og fortsatte der til han ble pensjonist.

– Og her har jeg det bra. Jeg har min sjømannspensjon etter 15 års fartstid utenriks, med tillegg for krigsåra, så rent materielt har jeg ingen ting å klage på, forsikret Ole.

Det ingen av oss visste den kvelden vi satt og pratet sammen var at Ole bar på en uhelbredelig sykdom. Han klaget riktignok over at han ikke var helt i form, men det var ingen ting å bry seg om. Bare noen måneder senere døde Ole Fjærli.

I samråd med familien har vi likevel valgt å trykke dette intervjuet. En hedersmann er gått bort, men minnet om ham vil leve lenge.

Flukten fra Gestapo i pyjamas midtvinters

Svein Hoffs egen beretning om den dramatiske flukten
fra Gestapo og Rinnanbanden

Av: Lars Braa

Stort sett kan vi si at vi Klæbygger slapp heldig fra krigens dager, sammenliknet med andre bygdelag i vårt vidstrakte land.

Ved nærmere utsyn finner vi likevel en del dramatiske opplevelser som til nå har vært ukjent for de fleste i bygda.

En slik opplevelse knytter seg til Svein Hoff og hans flukt fra Gestapo på landevegen i sprengkalde vinternatta ... i bare pyjamasen.

Beretningen om hans flukt har mye med Klæbu å gjøre, ikke minst fordi han var godt kjent i bygda og visste at han ville bli tatt godt vare på av kjenninger.

Det siste skulle vise seg å holde stikk.

Etter at Svein Hoff var kommet over til Sverige skrev han ned en utførlig rapport om det som hadde hendt, og på vår anmodning gir han her sin beretning basert på denne rapporten, supplert med kommentarer i brev form til artikkelforfatteren.

På det tidspunkt denne hendelsen inntraff, satt Hoff i en koordinerende nøkkelstilling i Støtteorganisasjonen «LARK» i Trøndelag, og dermed forbindelseslinjene til aksjonsgrupper på Leinstrand, Byneset, Selbu, Hommelvik og Hogsla i Åsenfjorden, og videre til Melhus, Kvål, Holtålen og Orkanger. Våpenlagre fantes bl.a. i Melhus, Hongsla og Selbu. Mot seg hadde våre frihetskjemper i distriktet ikke bare tyskerne, men også Rinnanbanden og dens spill med negative kontrakter på Ørlandet.

Vi var fullt klar over Rinnan og hans virksomhet, sier Hoff, men på grunn av ulike arbeidsmuligheter kunne vi ikke alltid komme ham i forkjøpet. Slik var det også denne desembernatta i 1943, – og vi lar Hoff fortelle videre:

«Hadde jeg gitt mer akt på «Pelles» oppførsel denne desember kvelden, hadde kanskje mangt vært anderledes. «Pelle», min lille foxterrier, var alltid ute og luftet seg før den skulle legge seg. Den kom bestandig villig når jeg ropte på den. Den var svært opptatt av noe i kveldsmørket, og jeg måtte skjenne på den før den endelig kom inn.

Noen timer seinere ble vi vekket ved at det ringte på nede. Hvem var det? Jeg ropte ned fra døra til soveværelset.

«Å, det er bare meg, Svein», ble det svart.

Jeg løp ned og åpnet uten betenkning entredøra.

I samme øyeblikk fikk jeg munningen av en maskinpistol i brystet.

«Hendene i været! Fort, fort!»

Jeg fulgte øyeblikkelig oppfordringen.

«Er De ingeniør Hoff?»

«Ja», svarte jeg.

«De er arrestert. Vi skyter hvis De prøver den minste antydning til flukt.»

Bundet – i pyjamas

Jeg sto barbeint i bare pyjamasen og to mann grep meg i håndleddene og trakk meg ut i sneen til bilen som ventet utenfor.

Her ble jeg av en hirdmann bundet med fallskjermnorer. Jeg fikk seinere vite at han var den beryktede sadist Dolmen i Rinnanbanden.

I bilens forsete satt en liten sprett, som viste seg å være ingen ringere enn Rinnan selv!

«Er De gift», spurte han.

«Ja», svarte jeg.

«Har De barn?»

«Nei, det har jeg ikke».

«Å, gudskjelov», svarte han.

Dermed kjørte vi. Ikke i retning Trondheim til Gestapos hovedkvarter, men til Melhus, hvor vi stoppet utenfor lensmannsbetjent Viiks hus. Vi var tre biler i følge, og fra alle krøp det ut bevæpnede menn, som gjemte seg i de mørkeste krokene rundt huset.

Et par av de modigste gikk fram og ringte på. Litt etter var Viik plassert i en av de andre bilene. Så bar det videre sørover til Kvål, hvor det tydeligvis skulle arresteres enda en mann.

Det var iset og glatt på veiene denne natten, og det førte til at hele bilkortesjen havnet i grøfta. Rinnanbanden måtte derfor dra videre til fots for å fullføre sitt oppdrag.

De lot to mann være igjen for å passe på meg. En Rinnankar satt ved siden av meg i baksetet og en i forsetet. Han ved siden av meg var utstyrt med en stengun.

Jeg lot som jeg frøs mer enn jeg egentlig gjorde og trakk bena opp under meg, la handleddene og kinnene mot kneet som om jeg ville sove. Det lyktes meg å få tak i noe av snoren med tennene, og jeg begynte å bite i den, – men tilsynelatende nytteløst. Omsider fikk jeg tak i selve knuten, og til min store glede merket jeg at den begynte å løsne. En stund senere hadde jeg bare et siste tak igjen med tennene før jeg var helt fri for tauet. Tennene klapret i munnen. Karen i forsetet snudde seg kjapt og grep om håndleddene mine.

«Var det ikke det jeg tenkte», skrek han.

Den andre fyren, som hadde sittet og døset, skvatt opp.

Jeg må vel få lov til å løsne litt på snorene,» sa jeg. «For jeg

kan jo ikke flykte barbent og i bare pyjamasen her langt ute i ødemarken»!

«Å, sånt har hendt før», sa den ene og ga seg til med brutale grep å baste og binde meg igjen.

Det gikk noen timer, og vi satt der fremdeles og ventet. I mellomtiden hadde jeg begynt å løsne opp knutene igjen og fikk båndene av meg. Mannen i forsetet gikk ut av bilen for å røre litt på seg.

Flukt i kuleregn

Nå begynner de å komme, sa han. Det var startsignalet til meg. Før jeg visste ordet av det var jeg 50 meter nede på jordet. – Skyt, skyt! hørte jeg de ropte bak meg. Ra-tat-tata smalt det rundt ørene mine. Jeg stormet av sted, fløy inn i et ståltrådgjerde, som tok en del av pyjamasbuksen med seg, videre ned en skråning mot elven og inn i et kratt. – Jeg lever ennå, sa jeg til meg selv. Det hele fortonet seg så uvirkelig, syntes jeg. Nå hørte jeg skrikene fra mine forfølgere som kom i fullt firsprang ned mot elven. Dermed la jeg på sprang oppover skråningen igjen og bortover jordene. Langt borte skimtet jeg lysene fra en gård, som jeg tok meg frem til. Jeg banket på og ba om å få noen klær og litt mat. Folkene ble fort klar over situasjonen. – Nei, vi kan ikke hjelpe Dem, fikk jeg til svar. Kom Dem ut før tyskerne finner Dem her!

Skrekkslagne trøndere

Barbent og blødende bar det av sted igjen gjennom vinternatten. Noen hundre meter lenger borte lå en annen gård. Konen der var oppe og hadde nettopp stelt minstebarnet, som lå nysvasket i barnevognen i kjøkkenet. Hun ble livende redd da jeg kom inn, halvnaken, blodig og sølet.

– Vær så snill å hjelpe meg, sa jeg. Hun fant frem noen filler og satte frem et fat med lunkent vann. Takknemlig ga jeg meg til å forbinde de blodige føttene mine. Men jeg trengte noen klær også. En mann stakk hodet inn gjennom døren fra soveværelset, men trakk seg skyndsomt tilbake da han forsto hva som var på ferde. Jeg gikk inn til ham, fant en dongerybukse som hang på veggen, og trakk den på meg. Mannen lå likblek i sengen og lot som han sov. Men da jeg ville ta jakken hans «våknet» han og protesterte.

– Kom Dem avsted! sa han bare og la seg ned igjen. Jeg tok et par tøfler som sto under komfyren ute i kjøkkenet, dro dem på meg og stakk ut.

Nå la jeg kursen ned mot elven igjen, hvor jeg heldigvis fant en tynn isstripe som bar meg. Snart etter kom jeg frem til et lite hus på den andre bredden. Her banket jeg på. En gammel kone lukket opp, men nektet å gi meg selv en aldri så liten skvett melk. Fortvilet la jeg av gårde over hovedveien og opp mot Vassfjellet.

Den desperate unggjenta

På toppen av bakken fant jeg et lite gårdsbruk. Jeg banket på ruten. De var i ferd med å stå opp der inne, og om en stund kom mannen ut i døråpningen. Jeg ba ham hjelpe meg med litt mat. Atter opplevde jeg den samme sjokkerende skuffelsen. Det samme tydelige tegn på hvor grundig Gestapo hadde drevet sin terrorvirksomhet i dette distriktet. Folk torde simpelthen ikke hjelpe. Jeg skal ellers villig innrømme at det å få en halvnaken mann inn gjennom kjøkkendøren grytidlig midtvinters heller ikke virker så overmåte troverdig. Mannen trodde jeg var provokatør og var livende redd for å hjelpe meg. – Men forstår De ikke at jeg har rømt fra tyskerne og trenger hjelp? sa jeg bønnfallende.

«Mustrøa» – Bernt Anker Baches hytte i Klæbu ved Tanem hvor Hoff holdt seg skjult en natt.

– Ja, vent litt da. Bli stående her, svarte han.

Jeg hørte ham argumentere med konen inne i kjøkkenet, men kunne ikke skjelne ordene. Plutselig skrek en ungpikestemme: – Nei, far, du må ikke det. Du får ikke lov!

Jeg rev opp døren og styrtet inn.

– Dere må da skjønne at jeg ikke er noen angiver som vil dere vondt, ropte jeg i min nød. – Det hjelper ikke. Vi har ikke noen garanti for hva slags menneske De er, sa konen.

– Kom med meg da, sa mannen. – Jeg skal følge Dem til et sted hvor De i hvert fall kan få en skvett melk. Jeg skal på jobben nå.

Da begynte datteren å stortute.

– Du får ikke lov, far. Du får ikke lov!

– Ti stille, jente! Det er vel ikke noe gæli å gå på arbeid.

Dermed begynte vi å gå, men datteren kom stortutende etter oss, og til min store skuffelse måtte mannen snu og gå inn igjen.

Et stykke lenger fremme fikk jeg øye på en gård. Det var vel dit han ville følge meg, tenkte jeg i mitt stille sinn.

– De skulle vel ikke ha en liten dråpe melk til meg vel? spurte jeg da jeg hadde banket på og en ung mann hadde åpnet for meg. Han sto og holdt en ilter schäferhund i halsbåndet mens han snakket med meg. – Er'i fra Oslo De da? sa han. – Ja, svarte jeg. – Arber'i nere på tomta her kanskje? – Ja, sa jeg. – Jeg synes ikke jeg har sett fjeset Deres før. Det er tyskerne som eier denne gården, la han til. – Jeg er bare ansatt her.

Han gikk inn i kjøkkenet og ropte opp til soveværelsene i 2. etasje at de ikke hadde kommet ned, for det var en mann her de måtte snakke med. Jeg fulgte etter ham inn, men plutselig fikk jeg øye på en lue med hakekorsmerke på kjøkkenbenken. Da kom jeg meg ut igjen i en fart og la på sprang opp mot Vassfjellet. Fremdeles er meget uklart ved denne lille episoden, men det får så være. 22 år har visket ut så meget.

Over snaufjellet til Klæbu

Nå var jeg blitt skremt og ville helst ikke treffe mennesker igjen. Med tanke på schäferhunden løp jeg midt i et bekkedar for å slette ut alle spor etter meg. Så bar det opp gjennom et skar og inn mot selve snaufjellet. Jeg trengte hardt til en hvil og fant omsider en gran som var blåst overende. Krøp inn under den og prøvde å hvile litt. Men jeg var for oppspilt. Jeg syntes

Hyggelig gjensyn mellom Andreas Tanem og Svein Hoff en gang i 60 årene.

jeg hørte hundeglam og pesing fra sporhund i nærheten. Nei, det var best å komme seg videre.

Jeg gikk som i ørske hele dagen, og utpå ettermiddagen var jeg kommet så langt at jeg kunne se ned i Klæbu. Her var jeg godt kjent, og jeg rutsjet utfor ned mot bygden. Et stykke nedenfor tregrensen fant jeg en forfallen koie, som jeg krøp inn i. Det var en gammel stall som tømmerkjørerne pleide å bruke. Det lå en gammel madrass der. Den la jeg over meg, og jeg fant en sekk som jeg trakk over skuldrene. Bena mine var forfrosne og hvite til langt opp på leggene. Jeg prøvde å gni liv i dem, men forgjeves.

Det ble for kaldt å ligge slik, og jeg bestemte meg like godt til å ta meg frem til Lars Tanems gård. Nå var det også blitt mørkere etter hvert, og usett fant jeg frem til gården. Jeg så at det lyste i et kjellervindu og tittet inn. Der sto Lars og stelte med en vannledning. Jeg banket på ruten og han kom ut. – Nei, men er det du som fær og lusker rundt husene? sa han blidt. – Du får komme inn.

I dekning for Gestapo – i Trondheim

Jeg fortalte hva jeg hadde vært ute for, fikk mat og klær, men det var for risikabelt å ha meg liggende på gården. Lars fulgte meg ned til en hytte som tilhørte en felles kjenning, og her slo jeg meg til ro for natten. Dagen etter dro kårmannen på gården, Andreas Tanem, inn til byen for å sette seg i forbindelse med min familie. Han kom tilbake med sørgelige nyheter. Såvel min kone som mine svigerforeldre og svoger var blitt arrestert av tyskerne som gisler, da jeg slapp ut av garnet. Men Andreas hadde vært innom en venn av meg som var lege, og hadde med medikamenter til føttene mine. Han hadde dessuten beskjed med at jeg måtte komme meg videre, for lensmannen i Klæbu hadde fått ordre om å undersøke alle hytter. Dessuten var det kommet 25 politifolk med hunder til bygden for å sette i gang undersøkelser etter meg.

– Men jeg kan jo nesten ikke bruke bena, sa jeg til Andreas.
– Kan jeg få lov til å ligge i høyet på låven din?
– Jo, på én betingelse, svarte han. – At bare jeg vet om det.

Dagen etter dro Andreas igjen til byen for å oppsøke min venn Arne Bjørnebo som hadde forbindelse med organisasjonens støttegruppe i Trondheim. Samme kvelden kom de to tilbake med medisiner, mat og klær samt en sykkel. Vi dro sammen en bakvei inn til byen, til et hus som Arne hadde fått oppgitt. Her kunne jeg sove trygt den natten.

Neste morgen ble jeg flyttet til et annet dekningssted, og jeg havnet i huset til Berthe Åen, en venninne av min kone. Her

ble jeg liggende i dekning en tid. Doktor Tønseth kom og stelte med føttene mine og rådet meg til å holde sengen i minst 14 dager. I mellomtiden fikk jeg farvet håret sort og gjennomgikk også annen maskering.

Det nærmet seg jul, og meningen var at jeg skulle holde sengen til over nyttår. Men så hadde Gestapo slått til og arrestert en del av våre kontakter, som kjente til mitt nåværende dekningssted. Jeg måtte av sted snarest mulig. Flukten ble ordnet slik at Arne gikk i forveien med en del utstyr, mens jeg med mitt dårlige ben gikk støttet til Berthe, som for anledningen var utstyrt med en pute på maven. Hun skulle illudere gravid hustru som forsiktig tok seg frem til klinikken.

Vi nådde frem til fru Byes pensjonat hvor jeg ble installert i øverste etasje. Jeg trakk et lettelsens sukk. Endelig kunne jeg slappe av. Det ble tatt passfoto av meg, og jeg ble forsynt med pass stemplet Trondheim politikammer. Alt fortonet seg lovende. Så en dag fikk jeg besøk av en kontaktmann fra Trondheimsgruppen. Han kunne fortelle at det gikk rykter i byen om at jeg lå i dekning i Trondheim. Det gjaldt å komme av gårde til Sverige snarest mulig.

Over Steinkjer til Sverige

Presis klokken 18 julaften ble jeg plasert i baksetet på en varebil forholdsvis trygt bevæpnet med en pistol. Vi kjørte uhindret de 12 milene til Steinkjer hvor det var ordnet med los. Min venn Arne var med, og vi fikk staver og ski. Sammen med kjentmannen, Per Rones Johansen, dro vi av sted innover fjellet på selve julaften. Vi var nådd langt inn på vidda da det begynte å lysne. Hittil var alt gått bra, men det ene benet mitt var veldig smertefullt. Jeg hadde kommet meg frem ved å skyve det vonde benet foran meg.

Utpå dagen kom vi frem til Skjekervasshytta, hvor vi tok inn. Det var snedrev da vi dro av sted neste dag på vår lengste etappe. Senere gikk snedrevet over i regn og føre ble uhyggelig tungt. Bena mine verket fryktelig. Temmelig utkjørt fant vi omsider frem til den gården som losen hadde pekt ut for oss. Her ble vi mottatt med alt det beste en slik fjellgård kunne by på i julen. Riktignok var vi ennå et stykke fra svenskegrensen, men jeg var nå i den tilstand at jeg vanskelig kunne bruke bena. Jeg ble nødt til å holde sengen i noen dager, og det ble ordnet slik at jeg skulle få sledeskys over grensen til nærmeste svenske gård.

Turen gikk fint. Vi nådde grensen hvor vi tok en rast og tente en sigarett. Det var alvor og høytidsstemning over oss der vi satt og så oss tilbake. Men hva rommet fremtiden? Vi ble vekket i våre betraktninger av kjørekaren, som sa:
– Skulle tyskerne komme nå, ville de ikke la seg stoppe av noen grense.

Dermed dro vi videre og kom langt om lenge frem til en ensom gård inne i Sverige et sted. Jeg måtte bæres i seng, for jeg kunne ikke trå på den ene foten. Mannen på gården så på den og ristet på hodet. – Den må nok amputeres, sa han. Det lukket vondt av den også.

Fra Sverige til England

Det var godt og vel 3 mil til nærmeste telefon, men mannen dro straks av gårde sammen med sin sønn for å ringe til nærmeste militærforlegning hvor det fantes ambulansfly. Dessverre satte det inn med en voldsom snestorm neste dag, så flyet kunne ikke komme opp. I stedet ble det sendt en motorbåt frem til gården, som ligger like ved en innsjø ved navn Torrön. Turen over sjøen tok hele dagen, og vi var ikke fremme før det var blitt mørkt.

Forts. side 13

Lit om Fattigvæsendet i Klæbo Præstegjæld i 1850-60 Aarene

Av: Ingebjørg Forsberg

Årene etter 1845 var preget av økonomiske krise og uro i hele Europa. Folketilveksten hadde steget kraftig i de siste 50 årene, og i Norge regnet man med en økning på ca 50% på landsbygda. Jordbrukerne fikk vanskeligheter med å avsette sine produkter og antallet husmenn og jordløse økte.

Omsorgen for hjelpetrengende var dårlig regulert, men Formannskapslovene av 1837 banet også vei for andre ordninger i samfunet. I 1845 fikk Norge sine første fattiglover, – en for byene og en for landsbygdene. Kommunene ble pålagt å opprette Fattigkommisjoner, og presten ble selvskreven formann. Fattigkommunen ble inndelt i Lægd/roder med en fattigtilsynsman i hver.

I begynnelsen av 1850-årene var Klæbu/Tiller inndelt i «Nordseth Lægd, Aas Lægd, Sølægd, Tellugen Lægd, Thorgaard's Lægd, Skjetne Lægd og Rosten Lægd». Til Sølægd (Sjøen lægd) hørte, foruten Brøttem, Grendstad, Grendstadtrø, Teigen, Bjerkli, Næs, Tangvold og Vigens Sagbrug, også Torven, Haugum + 1/6 Brunmark og Husby + 1/6 Brunmark.

I 1853 ble lægdeinndelingen endret slik at de gårder som geografisk ikke hørte til Sjøbygda dannet Sletten Lægd. – Sivert Husby (f. 1802) som tidligere hadde vært Fattigtilsynsmand også for Sjøbygda, fikk nå Sletten Lægd mens Jon Bierkli (f. 1794) og senere Haldor Grindstad (f. 1818) overtok Sølægd eller Søl-Roden som den også ble kallet.

De grupper, som i følge lovverket, hadde rett på hjelp fra Fattigvæsendet var «gamle, vanføre, syge, vanvittige og forældreløse Børn». I Klæbu ble nok fattigloven tolket i et noe videre perspektiv slik at den også innefattet arbeidsløse, enslige mødre og familier med stor forsørgelsesbyrde. Det stod imidlertid Fattigkommisjonen fritt å velge formen for hjelp. Lægdesystemet bestod eldreomsorgen, men også omsorgen for fattige og syke. Her og der finner en også enslige mødre, med eller uten barn, som måtte gi seg ut på denne vandringen. Sitat fra et møte i Fattigkommisjonen i 1852: «Oplystes at Ane Enebakken's Svangerskab nu var overstaet, men at hendes Helbred neppe var restituert. – Besl; Ane Enebakken fortsætter sin Lægdevandring, indtil hendes Helbred kan antages igjenkommet, i 1 å 3 Uge: den nærmere Bestæmmelse af Tiden da hendes Vandring skal ophøre, overgives til Lensmand Forseth og O.A. Guttesten.» Man kan på gode grunner anta at barnet var dødfødt ettersom det ikke er nevnt i noen sammenheng.

Andre fattige og husløse kunde tilstås «Ophold og Logis» i kortere perioder på husmannsplassene. – «Den 5te October 1850. Ordføreren anmelder at den i forrige Møde omhandlede Margrethe Sørensdatter for omtrent 5 Uger siden ankom med sit Barn og af ham blev anvist Logis og Ophold for Fattigkassens Regning hos Husmand Roald Sørbørgen. Det oplystes at Pigen nu var arbeidsfør samt Barnet ½ Aar gammelt. – Besluttedes; at Roald Sørbørgen erholder udbetalt af Fattigkassen 2,5 Spd. med Forpligtelse at forsørge Margrethe Sørensdatter med Barn endnu 3 å 4 Dage, efter hvilken Tid Pigen selv maa sørge for sig og sitt Barn.» – Denne form for «Ophold og Logis» må ha vært av det mest elendige om man tenker på behovet. Husmannsstuene var små mens barneflokkene og fattigdommen var stor. Systemet hadde imidlertid det «gode» med seg at husmannen fikk litt kontanter og for en tid selv slapp å opp-

søke Fattigvæsendet. For hjelpetakeren var det eneste utveien for å overleve.

Det egentlige lægdesystemet var tillagt gårdene som en form for skatt. Fattiglemmet vandret fra gård til gård etter et visst system. De som var orkesløse ble fraktet fra sted til sted, for ingen ville risikere å få dem boende hos seg. Felles for alle var at de ble betraktet som en belastning og derfor ikke var velkommen. De som var arbeidsføre deltok i arbeidet på gårdene mot mat og kanskje noe klesplagg. Lægdslemmet sov oftest i fjøset. – Det var ellers lett å bli lægdkall eller lægdkjerring. Hvis husmannskona ble enke klarte hun ikke å oppfylle de forpliktelser som var heftet til plassen, og måtte gå i fra den. En mulighet til å unngå denne skjebne var å gifte om seg. Ikke sjelden finner man kvinner som var gift 3 ganger. At omgifte ofte var basert på praktiske årsaker vitner aldersforskjellen mellom ektefellene. Påfallende ofte finner en gutter i 20-årsalderen som giftet seg med enker på 40. Brudgommen ble husmann isteden for dreng og den tidligere enka slapp å gi seg ut på lægd. En annen praktisk side var at de ikke rakk å få så mange barn, – noe som holdt litt av fattigdommen borte. Ble husmannen syk eller ufør ble ofte familien splittet. Barna ble bortsatt og de voksne måtte ut på vandring i bygda for å overleve.

Lægdslemmet var uten rettigheter. Det han/hun eide hadde de fått fra Fattigvæsendet og kunne ikke arves av pårørende. Den 9. august 1854 «anmeldes at Lægdslemmet Peer Peersen i Sølægd var død. Besluttedes; Peer Peersens Efterladenskaber tages til Indtækt for Fattigkassen, og hans Begravelse bekostes af Fattigkassen. Samme Regel følges for Eftertiden ved alle Lægdslemmers dødlige Afgang».

Lægdevandring som fattighjelp var lite populært. Det var allikevel en kø av hjelpetrengende som i 1850-åra ventet på å få anvist lægd. Da det ble kjent at Peer Peersen var død henvendte Elisabeth Ytteruglen seg til Fattigkommisjonen og ba om «at erholde den ledige Lægdeplads».

I spesielt vanskelige tider måtte det utlignes ekstraordinært lægdehold for visse gårder for å dekke behovet. Disse gårdene tilhørte oftest forskjellige roder og lægdslemmet som ble innvilget denne «ytelse» måtte vandre på kryss og tvers i bygda for å få sitt livsopphold. – Elisabeth Ytteruglen må ha vært et av disse samfunnets ulykkesbarn. Det ser ikke ut til at hun fikk «den ledige Lægdeplads i Sølægdet» i 1854. Året etterpå ble hun anvist et ekstraordinært omgangslægd som hun imidlertid takket nei til. Kanskje var hun for gammel og syk for å vandre mellom bygdas ulike lægd for mat og husvære. Ved hjelp av 1,5 Spd. og litt naturalytelser har hun klart å holde seg unna lægdevandringen i 4 måneder i 1855.

I 1857 tilsatte Klæbo Fattigkommisjon en komité som skulle utrede «det ekstraordinære Lægdehold der havde været ydet af Fattigkommisjonen i de sidste 6 Aar». På høsten samme år lå utredningen ferdig. Her kan man bl.a. lese at «Caroline Olsdatter har gjennomgaaet 1. hele Tilder med 2 *Dage pr. Skat. 2. to Gange hele Klæbo Lægd (?) efter 2 Dage pr. Skat. 3. Tanem og Sølægd efter 2 dage. 4. Gaardene Storuglen, Sneeggen, Solem, Lænsmand Forseths Ulseth med ½ Næsset efter 2,5 Dag. 5. det øfrige Aaslægd, Guttesten og begge Lilleuglene

samt 6. Hjællien, Haugum, Torven, begge Halseth, Husby og begge Eidstue efter 2 Dage». – «Jonetta Olsd. har gjennomgaaet Tanem, Tellugen og Sølægnd med 2 Dage pr. Skat. – Baard Olsen Sjetnemarken gik i 3 Aar i Tilder efter 3,5 Dag pr. Skat.» osv. – «Uddrager man heraf Summen af Antal Dage hvori Kommunens enkelte Distrikter haver Lægdehold, med Forbehold av enkelte Tilfældigheder, som vil findes ved enkelte Gaarde, vil det findes at hver Skylddaler har baaret 1. Tilder 20 Dage. 2. Aaslægnd 12 Dage. 3. Nordseth Lægnd 10 Dage. 4. Sølægnd 10 Dage og Tanem og Tellugens Lægnd 8 Dage.»

En annen naturalytelse var tildeling av havremel til trengende familier. Det var Fattigtilsynsmanden i roden som skulle fordele disse godene og tilse at kvitteringer fra hvert enkelt fattiglem ble innlevert til kommunens Regnskabsfører. Mange fattiglemmer kunne imidlertid hverken lese eller skrive. Fattigtilsynsmanden skrev derfor ofte kvitteringene selv og hjalp understøtstakeren med å krote sitt navn under. Fra 1854 fins en kvittering fra Karen Grindstadplassen «med paaholden Pen». «Undertegnede Erkjender herved at have Erholdt af Fattigbestyrer Haldor Nilsen Grindstad 5 Vog Mel i Fattigunderstøttelse fra Klæbo Fattigkasse for Aaret 1854.

Grindstad den 1. Disember 1854»

«Dette vil jeg ikke kalde for Melregnskab.....»

Jon Husby, (f. 1826) som en tid førte kommunens Melregnskaber hadde et svare strev med å få inn kvitteringene fra alle lægd. Det ble mange purringer, både muntlige og skriftlige, til enkelte Fattigtilsynsmænd. Når kvitteringene til sist kom så stemte ofte hverken mål eller vekt. Jon Husby var til synes en ordensmann og flink Regnskapsfører. Ved et tilfelle har han blitt skikkelig sint på alt rotet og noterte i margin: «Dette vil jeg ikke kalde for Melregnskab, – det bør snarere kaldes for Mjølørø.»

Lægdkjerring.

Gjennom fattigskatten fikk man inn kontante midler. Det ble også ordnet med såkalte fattigblokker i kirka. Fattigblokken var ei kiste som sto innenfor kirkedøra. Dit skulle kirkebesøkerne putte penger før de gikk ut. Noen større summer ser det ikke ut til å ha blitt, for i 1857 ble det nødvendig å utligne «personlig Fattigskat» for å dekke hjelpebehovet.

Regnskabsfører Arnt Forseth hadde i oppgave å innkreve denne skatten. Lønna var ussel og arbeidet møysomt og tidskrevende. Han klaget bittert i et skriv til «det ærede Formandskab»: «Da min Godtgjørelse som Regnskapsfører ved Præstegjældets offentlige Regnskaber staar aldeles udaf Forhold i Betragtning af det Arbeid og Ansvar der i den senere Tid har paavilet mig som saadan, og da det tillige i Aar er udlignet personlig Fattigskat til Beløb 75 Spd. 142 Sk. fordret indkrævet af 188 forskjellige Personer, saa desverre et nyt og maaske et ubehageligt Arbeid indtræder ved Siden af det øvrige, saa ansøger jeg herved det ærede Formandskab om, til min nuværende Løn at erholde et Tillæg af 5 Spd. aarlig regnet fra 1ste Januar d. Aa. I forbindelse herved vil jeg ikke undlade at vedføre nogle Bemærkninger angaaende Regnskapsførslen. Enhver der har lit Kjendskab til disse Regnskabs Gang vil vel indrømme, at Arbeidet ved Regnskabsførselen i de senere Aar er betydelig forøget, thi jo større Summe under Behandling desto mer at bestilde og følgelig større Ansvar. Tager jeg Fattigkasseregnskabet for mig som Egsempel, saa vil jeg finde: I 1853 var Udligningen 200 Spd, i 1854 250 Spd, i 1855 300 Spd, i 1856 370 Spd og i 1857 450 Spd, og vil Skaten ved dette Regnskab nu komme til at staae ved omkr. 600 Spd. Endvidere maa ogsaa lægges mærke til, at jeg ikke altid har med de greieste Folk i Regnskabsveien at bestilde, især ved Betalingen. – Paa grund af det Anførte og det dermed staaende i Forbindelse, – og det opstillede Tillæg synes at være mere end Billigt, – haaber jeg Andragendet bliver indvilget, i motsat Fald skal Regnskabene for mit Vedkommende snart passere.»

Det ærede Formandskab var imidlertid ikke villig til å høye lønna med 5 Spd. Da Arnt Forseth 4 år senere fikk nytt avslag på sin søknad, sa han opp stillingen den 1. april. Den 2. mai ble stillingen utlyst. I «Bekjentgjørelser» kan en lese at de som ønsket å overta jobben måtte «behage inden Udgangen af indeværende Mai Maanedd til Formandskabet at indsænde Anmældelse derom, ledsaget med Opgivende af det billigste Honorar, for hvilket De vilde paatage sig det med Posten følgende Arbeid og Ansvar.»

Det innkom 2 svar på «Bekjentgjørelsen»; Fra Haldor Løvaas som tilbød seg å ta stillingen for 10 Spd. pr år og fra B. Schjetne som forlangte 15 Spd. – Det sier seg selv at Løvaas som krevde «det billigste Honorar» fikk jobben. Han tiltrådte den 1. juli samme år. – Det ser imidlertid ikke ut til at det blev noen lett oppgave for ham heller. Allerede den 2. august skrev han til Fattigkommissjonen om at «Klæbo Fattigkasse var i fullstændig Mangel paa Penge» og tilføyde at «der da ved Regnskabet forefant mange Anvisninger der nødvendig maa udbetales.»

«Det kan nu være det samme for mig»

Da fattigkommissjonen ikke reagerte på Løvaas nødrops, henvendte han seg til «det ærede Formandskab» den 23. august. «– Jeg opfordrede Fattigkommissjonen at snarest mulig at skaffe Penge tilveie. Dette er imidlertid ikke blevet etterkommet, hvilket medførte at alle Kasser nu ere tomme; og saaledes er det Ordsprog blevet til: «Han er Regnskabsfører og Kasserer uden Penge.» – «Det kan nu være det samme for mig, men det er ikke at vente at De, der for Kommunens Regning har udført Store Arbeider og nu fordrer sin rætmæssige Godtgjørelse, hverken vil eller kan lade det hengaa lang Tid før de faaer Sit udbetalat.»

Da fattigkassen var tom hadde ikke Løvaas sett seg annen råd enn å ta penger fra kommunekassen for å avhjelpe den verste nøden. Han avslutter sitt skriv: «Det er mulig at jeg som værende Regnskabsfører ikke har gjort saa riktig, at ved Udtag af Kommunekassens Penge at gjøre den for fattig til at bestride sine egne Udgifter; – er dette Tilfældet, var det godt om Bestyrelsen ved et Forbud forebygger lignende Muligheder for Ettetiden.»

Et av underkontoene i Fattigvæsendets budsjett var «Syges Cuur og Pleie». Lægdslemmet levde sine siste dager på en av gårdene i bygda. Andre syke fattige kunne mer av en tilfeldighet havne hos kjente som tok seg av dem. I slutten av 1840-årene har Gunhild Korsmoen forfattet en velformulert søknad med sirlig håndskrift: «Da jeg har været behjælpelig med at pleie den gamle, nu afdøde Kone, Bereth Bergsvend-datter, som paa Grund af Fattigdom nød Understøttelse af Klæbo Commune, skulde jeg herved henstille til den ærede Fattigstyrelsen, om den ikke maatte finde det passende at tilstaae og anwise mig udbetalt en Godtgjørelse, mig jeg ikke paa anden Maade vil kune erholde, nemlig 4 – fire Skilling pr. Døgn for de 46 – firti og sex Døgn (7de Marts – 21de April inclusive), i hvilke hun var sengeliggende og behøvde min Hjælp.» – For dette arbeid kvitterte Gunhild Korsmoen ut 1 Spd. og 64 Sk. noen uker senere.

Årsak til sykdom og død er sjelden angitt. Dette har vel naturlige årsaker selv om en vet at tuberkulosen herjet og at kole-ræpidemier dro over landet både i 1850 og 1853. Det var også flere misvekstår i denne periode, og som gjorde at folk ble svake og hadde lav motstandskraft. De mest banale sykdommer kunne således være livstruende. Innleggelse på sykehuset i Trondhjem var kostbart, og for de som manglet midler var det vanskelig å få ordnet. Det ser også ut til at bestemmelsene om hvem som skulle betale de fattiges sykehusopphold, – Klæbo commune eller Amtsgommunen, var svært uklare. Da tause på Brøttem ble langvarig syk i 1850 skrev hennes husbonde til Fattigkommisjonen og «oplyste at Pige Brynhild Olsdatter lider af Hududslæt og anden Sygdom, samt at hun ikke selv kan bekoste sin Kuur». – «Det besluttedes: Saafremt Amtsgommunen ikke vil paatage sig besorgen for hende, bliver hun at indlægge paa Sygehuset for Klæbo Fattigkasses Regning.»

Tjenestedræng Sivert Pedersøn må ha vært dødssyk da han fikk tak over hodet hos husmann Anders Halsetmoen den 1. oktober 1851. Foruten husmannsfamilien bodde også Soffi Moa med sitt hushold på 4 personer som innerster der. Dertil opplyser utbetalinger fra Fattigkassen at nevnte Soffi holdt husløse med bolig. – Tjenestedræng Sivert Pedersøn levde ca 1 uke etter at han kom til Halsetmoen, og ble begravd den 19. oktober. Anders husmann fikk siden godtgjørelse fra Fattigkassen for 18 dager å 1 skilling samt erstattet utlegg «for Kiste 1 Spd. Ligklæde 2 ort, for Grav 2 ort mot mulig Refusjon i den Afdødes Bo.»

Lægdkjerring.

At nøden var stor i disse åra vitner også antallet «bortsatte Børn». Ugifte fattige mødre kunne sjelden beholde barna hjemme. Men ofte måtte også ektefeller gi fra seg barna på grunn av at de ikke maktet å forsørge dem.

Iflg. «Fattigregnskaber for 1856» hadde Klæbu «Til Opfostring af ægte Børn 6 st. og af uægte Børn 5». Ikke så sjelden finner en husmen og andre fattige som fosterforeldre. Den enes «død» ble således den andres brød. Oppfostringsbidraget varierte fra 7 Spd. og 60 Sk. pr år opp til 15 Spd. pr. år beroende på barnet alder. Jo eldre desto lavere ettersom barna ble sett på som en arbeidskraft som skulle gjøre rett for seg. Barna ble utplassert slik Fattigkassen fant det «betryggende for tilbørlig Forpleining og Opdragelse». Iblandt hendte det at nødår og misvekst tvang fosterforeldrene til å flytte fra bygda. Ikke så få dro nordover i denne tida. Fosterbarna fulgte med på flyttlassen, og en kan på gode grunne anta at foreldrene aldri så dem mer.

Kilder: Klæbo Præstegjælds Formandskabs Protokoll og Fattigkasse Regnskab 1850-60.

Tegning: Margit Forsberg.

* «Dage pr Skat»: Lægdesystemet var en form for beskatning av gårdene og basert på matrikkelskylden. Hver skylddaler tilsvarte således et visst antall dager da den enkelte gården var pliktig til å yte lægdehold.

FLUKTEN FRA GESTAPO

Forts fra side 10

Da jeg sto oppe på Vassfjellet halvnaken og forkommen den morgenen hadde jeg bestemt meg til å omfavne den første svenske soldaten jeg møtte på den andre siden av grensen, hvis jeg noen gang skulle komme så langt. Nå ble vi tatt imot av svenske soldater da vi la til ved bryggen, og det ble nødvendig å slå armene om halsen på to av dem, som bar meg mellom seg bort til ambulansabilen. Vi kjørte til vaktforlegningen ved Kallsjön. Her ble vi grundig undersøkt. En Røde Kors-

mann så på foten min og konstaterte at det kanskje ikke ble nødvendig med noen amputasjon. Det gjorde godt å høre. Det fikk ikke hjelpe at smertene var uutholdelige, bare jeg fikk beholde benet. Dagen etter ble vi kjørt til Matmar, hvor jeg kom under legebehandling.

Arne og jeg ble i Sverige en måneds tid. Benet ble etter hvert brukbart igjen. Vi kom senere over til England, hvor jeg omsider havnet der jeg hører hjemme, nemlig i Flyvåpnet.

Små opplevelser fra ei forlengst forgangen tid

Av: Alfred Løvset

Dreng på Mittre Stokke i Melhus fra høsten 1916 til høsten 1921.

Eier av Mittre Stokke var Peder Brøttem. Peders far Klaus Klausen Brøttem hadde sammen med en selbygg Haldor Sesseng, som senere ble løst ut, kjøpt denne gården for å skaffe seg nok fôr i tørkesommer. På Brøttem er det mye sandjord og som kjent tåler ikke denne jorda så godt tørkeår, kanskje særlig før kunstgjødsel kom inn i bildet. Jeg som dreng, og guttene Klaus og Ole kjørte alene med fire hester etter jernbaneslipert fra Brøttemlandet ved Selbusjøen. Dette var dager da ikke husbonden hadde tid til å være med. Om sommeren var slipperten ganske tørr, så det gikk fort å lesse på lass.

En varm sommerdag fant vi på å ta oss en rotur på sjøen. Det skyet over med noen svarte skyer, og det lå torevær i lufta. Selbusjøen er vel ca. 3 mil lang. Det var første gang vi var i båt, så mange kilometrene ble det ikke. Det var jeg som var eldst som brukte årene. Dette var uvant arbeid så båten tok seg fram svært smått, og vinglet vel både hit og dit.

Når vi hadde rodd en halvtimes tid, satte det plutselig inn med vind og sjøgang, da snudde vi båten og rodde tilbake. Vinden auka på til storm, og bølgene vaks seg meterhøge. Ingen av oss kunne svømme. Jeg syntes jeg hadde ansvaret for denne seilasen, og tenkte at dette kunne gå galt. Jeg rodde på harde livet, men det gikk smått for stormen sto rett fra sør, og det var nettopp der Brøttemlandet lå. Båten danset som et nøtteskall på bølgene. Heldigvis lå det et øsekar i båten, og Klaus øste som besatt for å holde båten rein for vatn. Det regnet ikke med måte, så vi ble våte til skinnet. Etter ca. en og en halv time nådde vi land helt utslitt. Jeg har mang en gang siden tenkt at vi da måtte ha hatt en skytsengel med oss.

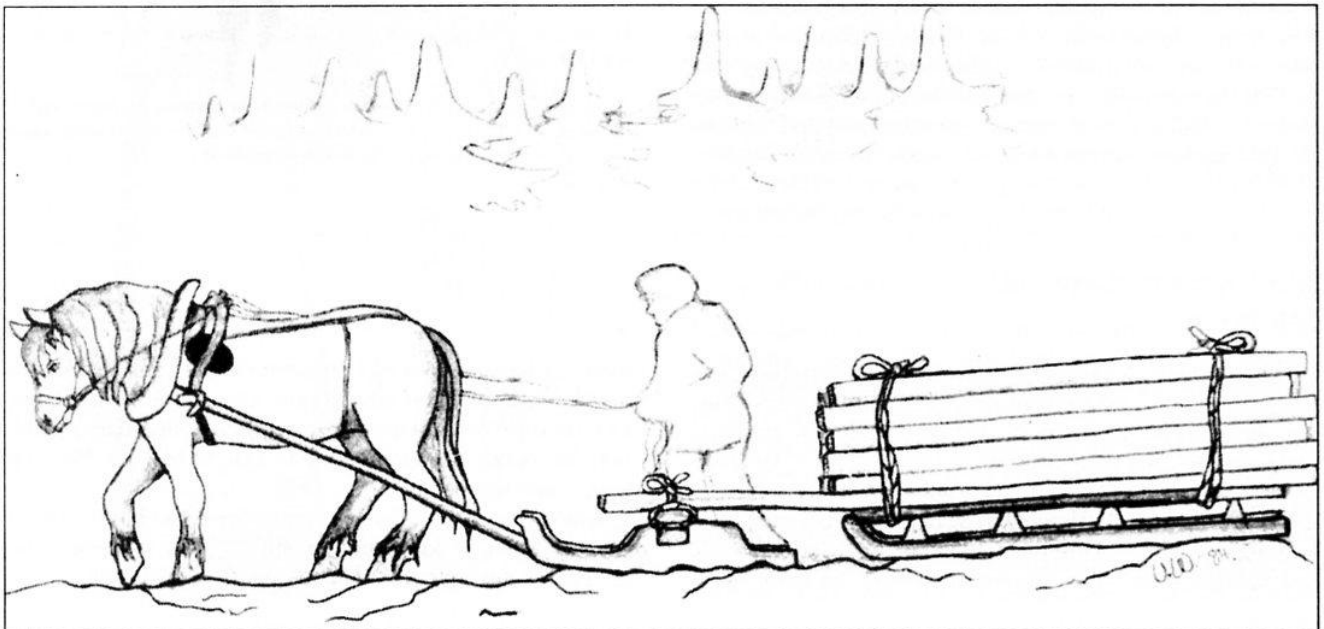
En dag traff jeg Einar Hanger som var dreng på Brøttem. Han var kommet dit som gjætergutt og var også konfirmert der.

Einar fortalte et par hendelser etter konfirmasjonen. På Brøttem hadde de en grå elghund som het Burrmann. Det ble flere elghunder etter hvert som fikk samme navn der. En gutt som var konfirmert sammen med Einar kom en søndag. Så sa Einar til kameraten, hviss vi to begynner å slåss på liksom, og jeg roper på Burrmann, river den sikkert buksa av deg. Dette trodde ikke gutten på, så de veddet om femti øre. De tok tak i hverandre som brytekamp og Einar ropte på Burrmann. Den kom, og reiv buksa av konfirmanten.

Einar fortalte også en annen historie om Burrmann. Han var på sætra som gjetergutt, og Burrmann var støtt med. Denne dagen gikk buskapen opp i ei glissen bjørkli. Einar satt og åt av den nista han hadde med seg. Da kom det en stor elgokse. Einar ble redd og ropte på Burrmann. Men Burrmann var vel på en annen kant og hørte vel ikke ropet. Einar klatret opp i ei lita furu så fort han kunne. Elgen som var olm, snuste på skosålene til Einar. Den nådde ikke lenger opp, og la an og stange mot fureleggen. Når denne var fri for bark, la elgen seg ned ved rota. Einar satt og kaldsvettet i toppen av den vesle furua, og ropte fortvilet på Burrmann. Etter ca. 1 time kom Burrmann. Den reiste bust og beit seg fast i snuten på elgen som hadde reist seg. Einar så ikke stort av dette, men så fikk han se elgen slenge med hodet med hunden som ei vifte i snuten i fullt trav innover mellom de glisne trærne. Einar slapp seg ned av furua temmelig lemster i kroppen. Der fikk han se blodspor etter elg og hund.

Han gikk til sætra der Brynhild budeie residerte. (selbygg). Hun var som en mor for Einar oppe på sætra, og skjønte at noe var hendt. Einar fikk endelig fortalt om hendelsen. Utpå

Forts. side 27

Læsna' frá sámmárfjósveia

Av: Husmanden i Sjøbygden

Vesst æ får lán mále át præsta
ska æ árn-te e kjerk for mæ sjøl
som e stor som Sjøbygda mæsta.
– For ailler det slag trøng æ vøl
mer einn heill-te 'pi sámmárfjósveia
á søng heile liturgin
for dæm som braut, sádd og meia
og som levd hêr i grêjn før i tí'n.

Mett orgel e bækken som skvállá
milla gálám pá vanle tur
mea kveinnstein ska mállá og mállá
og sørg for at aillt går i dur.
Dæm ska hør mæ i Ásajalám
vesst æ får lán præsten sinn sâng,
– og i tankám går æ ti falám
som kjerkfólke mett trødd ein gâng.

Frá preikstoln 'pi sámmárfjósveia,
dêr kjerksaln e bakkainn og sjøn,
sjer æ 'n Ol Nilsa pá leia
dêr 'n går oppi Bjørklitrøn
med strákkhuse, ljáa og heina
og møes for det som 'n trøng.
Hainn sætt sæ á kvile pá reina
og uinnres: kæm e det som søng?

Æ søng for ám Johan ni Næsse
dêr 'n bær pá a Marje te byn,
– for karrám som ro tømmerklæsse
og a Ynnbør som lokke pá kjyn.
Á sängen minn lø milla ásám
frá sjøls-minn sinn høgtidssal
og dværgmále svárrá i Kásám:
Ha du glømt áv ám Andres og 'n Kal?

Æ søng for a Golla i Viken,
for Tejn og ám Trefot-Lars.
– Nej sjá, der kjæm Markinn med sniken
fuill tá nyfeska rør bli æ vars. . . .
Á mett uti Suinne – ein fláttá
med krøtter – kerr e det for slag?
Men rætt-no får Grendstadmain váttá
det e læsna' 'pi Bjørklin i dag.

Men itj kainn æ søng sôn som præsten,
og liturgin minn e heill klein.
– Kæm bry sæ i dag foræssen
om a Golla ell Gammel-Tejn?
Men godt va det læll á fá sei a
Marje; du va val ein koral,
– æ ság dæ frá sámmárfjósveia
pá fósst bænka ti minn katedral.

Minne fra året 1940

Av: Reidar Fosshode

Hvis en nevner året 1940, vil nok de fleste eldre mennesker først og fremst tenke at det var dette året krigen startet i Norge, men i tillegg har jeg et annet minne i frisk erindring fra dette året, og det var regnflommen vi hadde i august.

Vi hadde vært på Grendstad-setra og gjort slåttønn. 4 gårds-karere fra Grendstad. Klaus Warmdal, Arne Solhaug, min bror Arne, og jeg.

Enkelte vil vel stille seg spørsmål om hvorfor en så stor gård som Grendstad, drev høynn oppunder Reinsfjellet. Men før krigen var utmarksslått ganske vanlig. Gården var ikke så stor dengang som i dag. Høyet ble kjørt ned om vinteren, og egnet seg særlig godt som sauefor. I tillegg til høynna hadde vi i oppdrag å fiske, og plukke bær.

Det gikk relativt fort med slåttearbeidet. Vi høyet – på jorda – som vi sa, for været var fint med god høytørk. Akkurat da vi var ferdige, og høyet var kommet i hus, satte det inn med et voldsomt regnvær.

Lørdag morgen gjorde vi oss i stand til å dra ned til bygda. Regnet hadde øst ned siden torsdag kveld, så vi var spente på hvor store elver og bekker var blitt.

Vi hadde flere åttinger med multer. Blåbæra var oppbevart i 15 l. pøsespann, og det var flere av dem også, og i tillegg bra med fisk. Det ble et bra lass, men vi hadde hest med så det skulle gå fint.

Ikke langt nede i veien, ble det klart for oss at vi hadde undervurdert det kraftige regnværet. Bekkene gikk langt over sine bredder, så av og til måtte vi sitte oppå lasset for å komme noenlunde tørrskodd over.

Likevel gikk det forholdsvis greitt til vi kom til Grønli-elva. Der gikk elva stri, og hadde flommet utover myra, så det nærmest så ut som en innsjø. Etter en kort stopp – med rådslagning, ble vi enige om å fortsette. Lommekjent som vi var, skulle det være muligheter for å komme over.

Klaus, som kjørte hesten, satte seg opp på hesteryggen, begge Arne-guttene satt på lasset, og jeg sto bak på vogna, med en lja i den ene handa.

Hesten var ivrig og ville hjem, så han vasset trøstig ut i elva. Da vogna braste utfor elvekanten, ble det et – vipp –, slik at jeg mistet balansen og falt bakover. Min første tanke var at jeg måtte kvitte meg med ljaen, så den kastet jeg langt bakover. Det skremmende for meg var at jeg drev med strømhvirvlene nedover mot hesten, og den sparket så vasspruten sto om meg. Det stakkars dyret kjempet for livet ute i vannmassene. Det var tydelig at han hadde tatt inn vann, for han blåste og pruset. Oppå lasset satt Arne Solhaug – fremdeles med snadda i munnen. Han gikk jo støtt og stadig med snadda i kjeften, den

Reidar Fosshode tilbake på gamle tomter. Her sammen med nuværende eier av Grendstadvollen, Odd Buan til venstre.

Her krøp jeg opp av den flomstore elva, sier Reidar.

karen. Det som sto i hodet mitt var å komme unna hesten, så jeg forsøkte å svømme mot strømmen. Hadde nylig lært meg å svømme, og det kom godt med i denne anledningen.

Det var i hvertfall en god følelse da jeg kjente fast grunn under føttene. Selv etterat jeg var kommet oppå veien ved elvekanten, sto jeg fremdeles i vann til livet, så en kan tenke seg hvor stor elva var.

Etterat jeg hadde fått igjen pusten så noenlunde, var min første tanke – hvordan det hadde gått med de andre, så jeg sprang nedover langs elva og ropte, for å høre om de hadde kommet seg velberget på land. Klaus og broder Arne var kommet seg opp, og Arne Solhaug var den siste som krabbet seg på land. Han kunne fortelle at han hadde sittet fast i et hjul på vogna og hadde vært med vogna rundt, så han hadde vært med helt nede på bunnen.

Ca. 250 m. lenger ned, fant vi hesten. Den hadde endt sine dager i Grønlielva, og var blitt liggende ved noen bjørketrær.

Jeg var den eneste som kom i land på den riktige siden, og så stri som elva var, frarådet jeg de andre til å svømme over. Klaus, som gjerne ville hjem til helga, svømte over likevel, og det gikk greitt, god svømmer som han var.

De andre to måtte returnere tilbake til setra. Det værste var at både restbeholdningen av mat, og nøklene til setra lå på lasset, og vogna lå nedsunket i elva.

Jeg forklarte hvordan de skulle komme seg inn, og så visste jeg at det var byggmel igjen der oppe, så de kunne koke seg vassgraut.

I søkkvåte klær gikk Klaus og jeg ned til bygda, og var nok noe spente på hva Sjølfolket ville si til den tragiske hendelsen. Men de tok det bare fint, forsto nok vår situasjon og var bare lettet over at vi fire hadde kommet fra det med livet i behold.

Dagen etter som var søndag, bar det oppover igjen, med hest og fire karer. Regnet hadde holdt opp, og da vi kom fram til Grønlielva, var de to som hadde overnattet på setra kommet. Vannet hadde sunket betraktelig, så det gikk greitt å komme over. Vi spente for hesten vi hadde med, trakk den døde hesten på land, og sørget for at den fikk sin grav der oppe.

De to som hadde levd på vassgrøt oppe på setra, gledet seg nok til å komme ned i bygda til middag, og joda, mat ble det. Det ble servert – GRØT. (Risengrynsgrøt).

Eldre folk kunne ikke minnes å ha opplevd en slik regnflom, og siden har det heller ikke vært noe lignende.

Hver gang jeg er i traktene rundt Grønlielva, kommer minnet fra sommeren 1940.

Dette minnet står så klart for meg som det skulle hendt i går.

Mølleren som ikke tok imot bestikkelser

Av: Leif Østlyng

Brøttem gård og Brøttem Sagbruk, senere Brøttem Sag og Høvereri, har i flere generasjoner gitt arbeidsplasser spesielt for Hyttfossinger og Sjøbygger. Jeg arbeidet også der i flere sesonger. Om sommeren på sagbruket, og høst og vinter var det tømmerhugging.

Sensommeren 1942 og utover mot jul drev jeg tømmerhugst på andre siden av Bjørsjøen. Lå alene i hytta midt opp for Andvika. De andre huggerne hadde ikke så lang vei, så de reiste hjem til kvelds og brukte hytta som mat- og kvilebu. Kveldene ble lange da det begynte å bli mørkt i 4-5 tida. Parafin var strengt rasjonert, og det hendte jeg manglet både parafin og talglys. Da var eneste muligheten å sette opp ovnsdøra og sitte og telje på et økseskaft.

Ensomheten var en ting, men å skaffe mat var det verste. Det eneste det var noenlunde nok av, var poteter. Alt var rasjonert. Også de som avlet mat sjøl fikk oppmålt det de måtte ha av avling. Poteter, korn og høy ble oppmålt og beregnet vekt på. Fant myndighetene ut at det var mere enn til eget behov, så beslagla de resten.

Jeg syklet ens ærend til byen for å få i noe fisk. Det eneste jeg fikk kjøpt, var noe gammel, salt torsk.

Sjøl om vi skogsarbeidere hadde ekstra kort på fleisk, var det vanskelig å få kjøpt. Det kom noe som handelsmannen kalte «dansk-spekk». Det var gråaktig og smakte vondt.

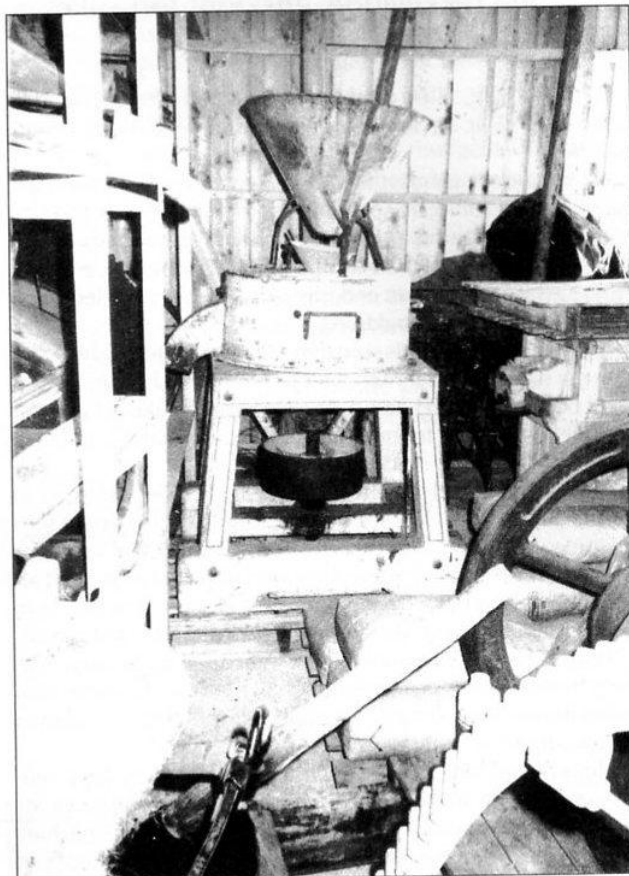
Byggmel var ettertraktet vare. En kunne koke grøt om kvelden og så steke resten til frokost neste dag.

Jeg hadde lurt unna 25-30 kg bygg, men å få det malt var verre. Hørte rykte om at Brøttem tok imot små slumper av korn som han sjøl tok med når han var til mølleren, men at mølleren gjerne ville ha kaffe for dette. Jeg rodde over Bjørsjøen 2 ganger pr uke for å hente melk, og en kveld tok jeg med kornposen pluss et kvart kg kaffe. Jo da, han skulle ordne dette, men så litt forbauset ut da jeg leverte kaffeposen.

Etter som det har vært mange Klaus Brøttem, så vil jeg opplyse at denne K. Brøttem tok over gården i 1937 og sto altså som eier under krigen 1940-45.

Allerede etter 2 dager var melet ferdig, og kaffeposen fikk jeg igjen med noen ord om at han malte så meget at det gikk for det samme hos mølleren.

En lørdagskveld senhøstes tutet en bil forsiktig utenfor huset vårt. Jeg kikket bak blendingsgardinet og kjente igjen lastebilen til K. Brøttem. Tenkte han hadde en beskjed og gikk ut. Han spurte lavt om jeg ville ha hvetemel, og det ville jeg naturligvis. (Når noen snakket lavt med hverandre under krigen, så betød det: Dette blir mellom oss.) Med de myndigheter vi hadde dengang, var jo dette høyst ulovlig, sjøl om han ga bort melet.

Brøttemskverna står i dag på Klæbu bygdemuseum.

Han lettet på presenningen, og der stod det hvetemel oppveid i 10 kilos poser. Da jeg forsiktig bar inn melet, forstod jeg plutselig hvem mølleren var som ikke tok imot kaffe.

Når historien skal skrives, bør slike gjerninger og personer nevnes.

Den omtalte møllen står idag på Klæbu Bygdemuseum.

Leif Østlyng døde den 29. juni 1990. Dette manuset fikk redaksjonskomiteen fra hans datter Anny sammen med et brev hvor hun skriver at det gjerne må brukes i årsskriftet, dersom redaksjonen mener det er brukbart.

Vi takker Leif for alt han har bidratt med i historielagets årsskrift også tidligere og lyser fred over hans minne. Redaksjonskomiteen.

Historielagets årsskrift distribueres gratis til alle medlemmer, samt ved dørsalg.

Bladet er også utlagt for salg i Klæbu sparebank.

En prat med Garberg'n

Av: Per Ulseth

Han sitter foran meg ved kjøkkenbordet hjemme på «Granheim». Snadda og tobakken ligger innen rekkevidde, enskjønt forbruket er betydelig redusert.

John Garberg, eller «Garberg'n» som han ofte er blitt kalt, fyller snart 95 år – et faktum han selv kommenterer på følgende måte:

«Æ e nå dein gamlast i bygda no tå dæm som einno går laus». Det er nemlig tre som er eldre, men de bor alle på institusjon. Syn og hørsel er betydelig svekket, men ellers er han frisk og rørig på alle måter. Kona Bergljot, som er noe yngre, sitter i gyngestolen. Hun er dårlig til beins, men er ellers i god form, alderen tatt i betraktning.

Kaffe og kaker serveres som den selvfølgerligste ting her i verden når noen stikker innom. Her på Granheim har Bergljot og John bodd de siste 53 årene. At eiendommen fikk akkurat det navnet var så langt fra noen tilfeldighet, da praktisk talt hele området var dekket med granskog.

Med stubbebryteren som eneste hjelpemiddel ryddet de to 23 dekar jord. De reiste seg bolig og bygde driftsbygning som ga rom for både kyr, sauer, gris og høns. De hadde til sine tider tre kyr på båsen. Med til den historien hører selvsagt at alt arbeid med opparbeidelse av småbruket er gjort i det lille som var av fritid den gang, da Garberg hele tiden var i fast arbeid.

I dag er hele eiendommen lagt under asfalt og betong, Garberg har nemlig solgt eiendommen til Klæbu kommune, som siden har regulert området til boligbygging. Alt som er igjen er en romslig tomt rundt deres eget tun.

Her er bygd både flotte eneboliger og rekkehus, topp moderne skole og fritidssenter med barnehage, hobbyrom for pensjonister og kombinert gymnastikksal og forsamlingshus.

Like i nærheten har Klæbu Sparebank reist forretningsbygg som rommer dagligvarebutikk, post og frisørsalong, foruten bank. Det er ingen ting som minner om det som en gang var åker og eng.

Garberg er født i Selbu den 29. oktober 1895. Som ung gutt flyttet han til Lånke, hvor han tilbragte sine barne- og ungdomsår.

Allerede i 1920 begynte han i Vegvesenets tjeneste. Han reiste rundt på forskjellige veganlegg til 1938. Da ble han ansatt som vegvokter i Klæbu, hvor han skjøttet sin jobb på en utmerket måte til han fratradte etter oppnådd aldersgrense i 1963.

Slåttånn på Granheim. Bergljot imidten, John til høyre på bildet.

Bergljot og John Garberg i sofakroken.

Garberg minnes veganlegget Børsla Laugen som sin første arbeidsplass i Vegvesenet. Ferden videre gikk til Vikhammerdalen, Bynesvegen, Gimse bru, Sagbergvegen og anlegg på Frøya og Oppdal for å nevne noen. Homla bru i Hommelvik var hans siste anlegg.

Når Garberg forteller om tiden som «slusk», og om alle opplevelsene fra den tiden, er han som et levende leksikon. Han beretter om storkonflikten i 1932, med beinhard kamp om fem øre mer eller mindre for timen. Han tenker på anlegg hvor de ikke hadde kvilbrakke, men hvor arbeidernes eneste ly mot styggværet var sluskbåra. De hadde ikke arbeidsmiljøloven å slå i bordet med den gang!

Garberg minnes også den tiden han arbeidet i Sundet, på grensen mellom Leinstrand og Byneset, og gikk daglig frem og tilbake fra Klæbu.

– Jeg måtte stå opp klokken fire om morgenen, minnes Garberg som også forteller at det enkelte ganger var mye snø å gå i.

Når vi vet at vegarbeidet tidligere som regel ble utført som sesongarbeid, kan vi godt forstå at Garberg er litt stolt over at han siden han begynte i 1920 aldri har vært oppsagt. Vi som kjenner ham har heller ingen vanskeligheter med å forstå hvorfor Garberg ofte ble valgt som tillitsmann for sitt lag.

Garberg var også politisk aktiv, og kom med i kommunestyret i Klæbu allerede før siste verdenskrig. Han satt også som kommunestyrerepresentant i flere perioder etter krigen, derav en periode som medlem av formannskapet og to år som varaordfører.

Garberg kan se tilbake på 77 års medlemskap i LO og 60 år som medlem av Det Norske Arbeiderparti.

Når vi nå ser utover det området som Bergljot og John Garberg har ofret så mye krefter på, er det naturlig å spørre om de er bitter over det som nå har skjedd.

– Det er vi på ingen måte. Vi angrer ikke noe av det vi har gjort, og kunne aldri tro at vi skulle få det så godt på våre gamle dager, svarer de to enstemmig.

Ja, dette er deres kommentar. Med tanke på den misnøye som råder i dagens samfunn, kan det mane til ettertanke.

Vi takker for en hyggelig prat og håper forholdene blir lagt til rette slik at Bergljot og John Garberg for bo sammen på Granheim så lenge de ønsker det.

Hønsetyven

Et lite minne fra krigen

Av: Ragna Flatjord

Krigen, sa du?

Det er så lenge sida. Femti år er lang tid. Og så lenge er det faktisk sia vi fikk krig i Fedrelandet.

Mange – og mangt – er borte i årenes løp. Mye var vondt og vanskelig. Det er skrevet mange bøker om den ting.

Men også humoren eksisterte, de små smil i ord og gjerning. Det var mange pussige situasjoner, hendelser hvor man kanskje måtte skjule både smil og ord.

Slik var det med historien om tyskeren som syklet på vegen i Klæbu med kaklende høner på ryggen.

Herrefolket levde heller ikke av brød alene. Tvert i mot, – de gjorde hva de kunne for å skaffe også annen mat til seg sjøl og kvarandre. Det hendte de besøkte både stabbur og loft, kjeller og bu. Da forsvant gjerne både ost og smør... eller andre dyrebare skatter som lenge var gjemt. Med sann forakt for eiendomsrett tok de med seg det de hadde bruk for.

Men levende høner som ble pakket ned i en ryggsekk? Ikke vet vi hvordan den sultne germaner hadde fått tak i de kaklende eggprodusenter, men vi kan tydelig sjå det komiske i situasjonen. Måpende klæbygger fikk et artig minne da de

observerte en uniformert soldat, pesende på sykkel med kaklende høner på ryggen!

Historien vet også å fortelle at den uredde hønseeier snart dro til den tyske forlegning på Hallsetheimen for å forlange i alle fall sekken tilbake!

Det fikk han da også.

Hønsene var det verre med. De var muligens forvandlet til suppe og kraft siden de ble kidnappet på heimlige trakter.

Men sekken....?

Den ble med på en triumfferd fra tysk forlegning og tilbake til heim og Eiermann i Klæbu.

Kanskje eksisterer den fremdeles. Den burde ha livets rett i mange år. Og skulle den henge på en spiker på et loft, hender det sikkert at den gleder seg over et artig minne. Med glede og vemod minnes den en fornøylig tur på landevegen i Klæbu, da den var full av norske og svært så kaklende høner.

Javisst!

Så langt som en grå gammel «Bergans» kan synge så stemmer den i for seg sjøl: «Pål sine høner på haugen utslepte»

Bruer og veier i Springfossområdet

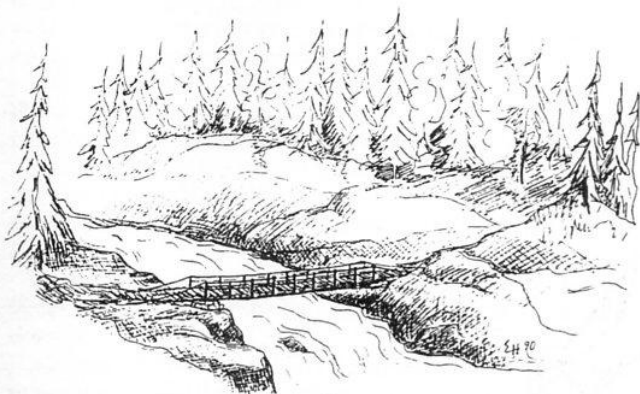
Av: Ole Lettingvoll

Brua over Springfossen som stod ferdig 1. juli i år, var den femte i rekken av bruer på dette sted. Som vanlig er det vanskelig å finne opplysninger om det som skjedde for 100-120 år tilbake i tid. Men en antar at første brua ble bygd i slutten av 1870-åra og varte til frem mot århundreskiftet. Grunnen til at det ble opprettet bruforbindelse her på den tiden var nok Huitfeldt's sagbruk på Hyttfossen som kom igang 1874. På den tiden var det bare Trangfossbrua bygd 1874 som var fast forbindelse mellom øst- og vestsiden av Nidelva. Trafikk forøvrig måtte foregå i båt eller over isen.

Med den befolkningstilvekst som Hyttfossen da fikk var det vel naturlig at kravet om landveis forbindelse med sentrum i bygda meldte seg, og i tillegg hadde en del arbeidere på Hyttfossbruket sitt bosted på østsiden av elva.

Om første brua vet jeg bare det jeg hørte snakk om heime at det skulle være ei trebru av en eller annen konstruksjon, og at den ble tatt av vårflommen ett år, men hørte aldri noe årstall når det skjedde.

Bru nr. 2

Hengebrua som Jon Hyttsagen bygde var bru nr. 2. Her finnes heller ikke noe årstall, men antas å være rundt århundreskiftet.

Brua hadde 3 bærekabler, hver kabel bestod av 10-12 stk. gjerdestråd, sammensurret som kabel og festet med bolter i fjellet på begge sider av elva. Som dekke var det lagt 1½"×6" med små spalter på tvers av kablene, og oppå der og på langs og midt på brua en gangbane bestående av 4-5 bord i bredden. Rekkverket bestod av stolper av vinkeljern med hull for gjennomgående gjerdestråd, bredden var vel ca. 1,2 m. En enkel konstruksjon som ga en gyngende spasertur over elven, og en kjærkommen forbindelse med bygda forøvrig.

Forbindelsen med sentrum bestod da i en gangsti fra Hyttfossen via Springfossen, langs berga ned til Løkaunet og Svean, opp til Eggan og videre fram til sentrum. Det var til sine tider ganske stor trafikk, især om sommeren, da noe mindre vinters tid. Det var heller ikke uvanlig at Hyttfossingen drog ned til Ljosheim ved Husby på fest, en ikke ufarlig festveg især for heimturen, men det hørtes aldri om alvorlige ulykker.

Bru nr. 3

Trondheim E-verk startet bygging av Hyttfossen Kraftverk på nyåret 1924. I den forbindelse ble det bygget en kjørebru sterk nok for biltrafikk, våren 1924, og den gamle hengebrua ble revet. Brua som da kom var en fagverksbru bygget i tre, med en kjørebredde på ca. 3 m.

Under utbygginga var det ganske stor trafikk av anleggsmateriell til og fra, så brua var helt nødvendig for utbygginga, men ble også mye brukt etterpå, da det var korteste veg til sentrum. Anleggsarbeidet som startet på nyåret var hovedsaklig fjellarbeid i forbindelse med tunnelen fra Hyttfossen ned til kraftstasjonen. Men det ble en stopp i arbeidet fra mai til i slutten av august på grunn av pengemangel. De to første bruene som var gangbru hadde bare gangstier som forbindelse på begge sider av elva, dog var det vei for hestkjøring fra hovedvegen og ned til brua på vestsiden fra 1915, i forbindelse med Hyttfossen Kuldbrenneri (Historielagets årsskrift 1986).

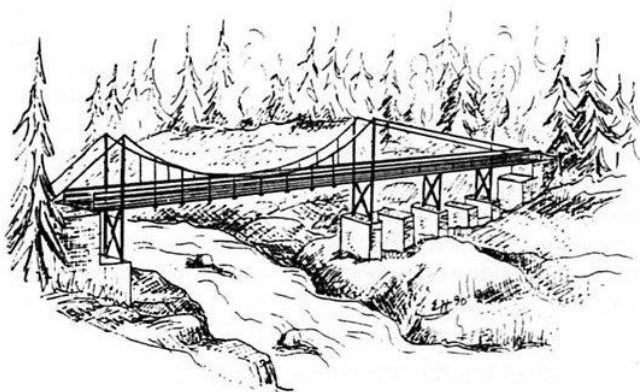
Når arbeidet kom igang igjen i slutten av august, ble det satt igang med vegbygging på begge sider av elva, i tillegg til tunneldrifta som fortsatte for fullt.

På vestsiden ble omtalte hestveg utvidet til 3 m. På østsiden ble helt ny veg anlagt fra brua, nedover til Løkaunet og Svean. Bergdalsvegen var og under arbeid samtidig, så ved årsskiftet 1924-25, var det brukbar bilveg fram til Klæbu sentrum.

Svean bru og Moavegen ble åpnet for trafikk utpå sommeren 1925, og gjorde at veg og bruforbindelse nå må sies å være meget god. På vestsiden av elva ble det høsten 1924 bygd et større lagerhus for oppbevaring av redskaper, verktøy m.m. I søndre ende av bygget var det innredet to rom til anleggskontor.

Like nedenfor hytta som står i dag var det smie og verksted. Huset på bildet av brua er smie og spiserom for innslag 3 på tunnelen. Det var et slikt for hvert innslag, med borsmie og spiserom. Det var et hektisk liv med mye folk. 240 mann på det meste, og store forandringer på de to årene utbyggingen varte. Turbinen i kraftstasjonen ble satt i drift i januar 1926. Trafikken over Springfossbrua var ganske livlig utover i 30-40-årene, men avtok noe etterhvert. Brua ble etterhvert i dårlig forfatning og stengt for biltrafikk i midten av 50-årene, og revet i 1959.

Bru nr. 4

Trondheim E-verk hadde ikke lenger noe behov for bru over Springfossen, da forbindelsen Svean-Hyttfossen dam f.eks. foregikk pr. bil om Moen. Men ettersom det var bruforbindelse her da E-verket begynte, og et sterkt krav fra befolkningen, især på Hyttfossen, ble det til at E-verket i 1959-60 bygde ny bru for gang og sykkeltrafikk. Brua ble bygd som hengebru på fundamentene etter kjørebrua. To kraftige kabler som gikk opp i et tårn på hver side av elva og videre til solide fester på land, bar det hele. Brua som hang i kablene virket solid og sterk, men var for smal for annen trafikk enn gang- og sykkel. Enkelte ganger ble vel løshet tatt med over, men vogna måtte stå igjen på land.

Trafikken innskrenket seg nå til den tid av året da det gikk an å bruke sykkel, da det ikke ble foretatt snøbrøyting i området. Men tidens tann virket her som ellers i samfunnet og begynnelsen av 80-årene ble brua i såpass dårlig forfatning at den ble stengt for trafikk i 1984. I 1985 ble det foretatt endel filmpoptak her i Trøndelag fra siste krig. Springfossbrua ble da valgt som bombemål for å illustrere sprengning av bruer. Skaden som oppstod ble ikke verre enn at ca. 1,5 m av dekket blåste bort og at bruåsene mellom to oppheng var knekt, men brua hang fortsatt på plass, men i så dårlig forfatning at reparasjon ikke ble aktuelt. TEV ville rive brua og regnet med at det kostet dem 35.000,- kr. Dette beløpet tilbyr TEV til Klæbu kommune i tilfelle de bestemmer seg for selv å sette brua i stand. Men Klæbu kommune hadde ikke råd. Brua ble revet i 1987.

Bru nr. 5

Fra 1985 og utover var brusaken opp til behandling i kommunestyret flere ganger, uten at det ga noe resultat. Men på den tiden kom det igang forhandlinger mellom Trondheim Kom-

mune, Klæbu kommune og Miljøverndepartementet om utarbeidelse av en vannbruksplan for Nidelva. Et av de mest sentrale målene var å skape en mest mulig sammenhengende trase for ferdsel langs elva. Springfossbrua vil da spille en meget stor rolle i dette prosjektet, da det er helt nødvendig å krysse elva på dette punktet for å komme opp til Hyttfossen.

Saken kom nå i et annet spor og endte opp med at Selmer-Furuholmen kom med tilbud datert 09.10.89, på bygging av gang- og sykkelbru ved Springfossen. Tilbudet lød på kr. 370.000,- totalt, og med en andel på Klæbu på 15%. Tilbudet ble akseptert, og arbeidet med brua ble satt igang våren 1990.

Brua, en såkalt ståldragerbru, har en underbygning og bæretårn utført i rustbehandlet stål, og brudekk med rekkverk består av trykkimpregnert treverk. Landkarene og deler av fundamentene etter tidligere bruer er benyttet, og brua har en fri bredde på 2,0 meter.

Brua stod ferdig og ble åpnet for trafikk 01.07.90. Med sin konstruksjon og valg av byggematerialer kommer denne brua sikkert til å overgå alle tidligere bruer her i levealder.

Engang i 1930-årene ble det bygget veg langs elva på vestsiden mellom Springfossen og Hyttfossen. Vegen som fikk navnet «Brigdevegen» var i en tid farbar med bil, men er i senere tid benyttet som gang- og sykkelveg.

Med ny Springfossbru er det nå lagt opp til en fin spasertur fra Svean til Hyttfossen. Området er interessant i såvel natur som historisk sammenheng, og vel verdt et besøk. Bare så synd at Trondheim E-verk har tørrlagt fossene, tilbake ligger bare blankskurte berg og noen jettegryter, men det hører vel tiden til.

Til slutt en takk til Trondheim E-verk og Teknisk kontor i Klæbu for opplysninger og bilder.

Og en takk til Eva Haftorn for fine tegninger.

KLÆBUBOKA

Bind I og II er tilsalgs i Klæbu sparebank.

Pris henholdsvis kr. 120,- og kr. 60,-

«Kong Sverre»

Rutetrafikken på Selbusjøen, av Helene Jonassen. Fortsettelse fra årsskriftet 1989.

«Telegraf» gikk sin siste tur sesongen 1916. Men det nye dampskipsselskapet Kong Sverre «lå ikke på latsida». De arbeidet hardt for å få en skikkelig arvtager etter «Telegraf». Dette nye selskapet ble stiftet 11. desember 1914 av framtrepende menn fra Klæbu og Selbu. I direksjonen satt blant annet Klaus Brøttem fra Klæbu, han var forøvrig en av hovedaksjonærene. Selskapets formann var Johan Setsaas fra Selbu. Planene til en ny båt lå allerede ferdig høsten 1916. Ingeniør Kvande fra Trondheim gjorde tegningene ferdige, og en båtbygger i Selbu, Edvin Strøm, som hadde en slipp på Selbustrand, påtok seg byggingen av båten. Slippen lå i nærheten av Bersnesset, ved sagbruket til Bård Samstad.

Det ble en solid trebåt, med lukket overbygning, og lasterom med vinsj forut, og den fikk 2 store og lyse salonger, samt en bysse. Båten ble 64 fot lang, 13,8 fot bred og 6 fot dyp. Den ble utstyrt med en totakt's petroleums glødemotor på 50 hestekrefter, en Bolindermotor som ga en fart på 9 mil i timen. Med denne motoren slapp passasjerene å lempe ved, noe som var vanlig på «Telegraf». Båten ble registrert under «Kong Sverre I», men den ble av lokalbefolkningen bare kalt for «Kong Sverre». Mannskapet bestod av fører, maskinist, dekksgutt og trise. Det siste satte de reisende ekstra stor pris på, for trisa gikk rundt og solgte kaffe og mat. Den lengste fartstida som trise på båten hadde Sigrid Eggen, g. Ledang, fra Selbu. Skipets fører den første tida var en mann ved navn Trygstad, senere ble det Ola Tevik, Ole Eidsvåg og Edvin Lervik. Sivert Dyrdal, som var dekksgutt fra starten av, var også fører av båten en tid.

Søndag den 17. juni 1917 ble en stor dag for båteierne og folket i bygda, for denne dagen begynte «Kong Sverre» å gå i rute på Selbusjøen, og båten ble en fin etterfølger av «Telegraf». «Kong Sverre» var alltid flaggsmykket når den kom utover Selbusjøen. Ennå i dag er det eldre mennesker som husker den, og da nevner de med en spesiell glød i stemmen hvor fin den var med alle flaggene.

Det første året «Kong Sverre» var i drift, ble passasjertallet økt med over det dobbelte enn tidligere. Reisetrafikken i området fikk en kraftig oppblomstring og turiststrømmen vokste. For selbyggerne var det lettere å ta båten til Brøttem og bil til byen, enn om de skulle reise om Hell. Når båten la til kaia på Brøttem var det som regel fullt av folk der, både av reisende og av skuleystne.

I samarbeide med Bennet Reisebyrå ble det på søndager arrangert «rundreise». Turen startet med tog fra Trondheim til Hell, derfra med bil til Selbu, hvor det var anledning til en stopp for å få noe å spise. Så gikk turen videre med «Kong Sverre» utover sjøen til Brøttem. På skysstasjonen her var det også anledning til servering. Siste etappe gikk med bil til byen. Disse turene var meget populære. På disse turene var det ofte noen som hadde med trekkspill, og det ble musikk ombord på båten.

Sakset fra Adresseavisen av 19. juni 1917

«Dampbaaten «Kong Sverre» blev iforgaars (søndag) indviet ved en festlig tilstelning som aktieselskapets direktion hadde faat istand. Det var av direktionen utstedt indbydelse til samtlige aksjonærer og en stor del av disse efterkom indbydelsen. Dampbaaten avgik fra Selbu kl. 8 søndag morgen med en hel del gjester og anløp paa utfarten flere steder langs sjøen og indtok gjester. Ved ankomsten til Brøttem var der møtt opp mange folk fra byen for aa delta i festen, en del var kommet lørdagskvelden og hadde overnattet paa Brøttem, men de fleste var søndag morgen kommet med bilskyss. Fra Brøttem gik da dampbaaten tilbake til Selbu, fulllastet og flagsmykket, med samtlige festdeltakere. Til skibet var desuten fæstet en pram tilhørende fabrikeier Baard Samstad, hvori ogsaa var indtat en del av gjesterne da dampskipet ikke kunde rumme alle. Turen gik da rundt Selbusjøen helt ind til Setsaas og derfra fremover til Havarnæsset og la til ved kaien inde i «Putten». Der medfulgte paa turen et musikkorps fra byen som underholdt med musik. Fra dampbaaten begav gjesterne seg til forsamlingslokalet «Gimle» ved Marienborg, hvor festmiddagen holdtes. Der var festlig pyntet i lokalet og dækket for noget over 150 personer. Ved middagen ønsket fanjunkeren Gunnar Haarstad velkommen til bords, hvorefter direktionens formand, disponent Johan Setsaas, gav en oversigt over aktieselskapets tilblivelse og skipets bygning m.m. Selbus ordfører, gaarbruger Peder Norbye, holdt en tale for det nye skib og omtalte det gamle skib «Telegraf»s ankomst til bygden i 1871, han sluttet med at ønske det nye skib til lykke med haab om at det maatte bli til gavn og nytte for Selbu. Skolebestyrer Paul Amdal holdt derefter en tale for Selbu kommune, hvori han mindet om kommunikationsforhold for Selbu for en 40-50 aar tilbage, da Selbu saa at si var en indestængt bygd og «storbaaten» hans Anders Havarnæsset var den farkost som tilsjøs fragtet varene utover sjøen fra bygden og likesaa fragtet varer til bygden. Han uttalde ønsket om held og fremgang for Selbu kommune som nu hadde arbeidet seg frem til at være en av de sterkeste og mæktigste kommuner nordenfor Dovre, og haabet paa at kommunen vilde motta det nye skib med velvilje og gjøre hvad som med rimelighet kunde forlanges for at det kunde faa rimelige vilkaar at virke i. Hvad skibets navn angik, sa han, saa var det nok saa at kong Sverre ikke hadde opført sig saa den gang han var i bygden, at selbyggerne hadde synderlig grund til at mindes ham med nogen velvilje og ære ham saa stort at de opkalde skibet efter ham, men kong Sverre var dog den største mand som nogensinde hadde været i Selbu, og det var derfor ganske rigtig at opkalde skibet efter ham. Taleren endte med at adresere kommunenes skaal til bygdens ordfører, Peder Norbye. Derefter holdt prost Erichsen en tale, hvori han nævnte kong Sverres

forhold til geistligheten, men fremholdt kong Sverres ihærdighet og at han tilslut vandt seir som et følgeverdig eksempel ogsaa for det nye skib. Saa holdt ingeniør Olaf Setsaas en tale for damerne som naturligvis mottoges med sterkt bifald. Avdelingsingeniør Barth holdt derpaa en kort tale, hvorefter dr. Meidell takket for maten. Senere servertes kaffe og tilslut fik ungdommen ta sig en «svingom». Kl. 11 sluttet festen, hvorefter de utenbygds gjester begav sig ned til skibet som over midnat ankom Brøttem, hvor det stod 8 automobiler som bragte gjestene fra byen hjem paa knapt en halv time. – Aapningsfesten var i det hele meget vellykket, det var litt rusket veir, men det gjorde ingen ting.

Selbu har nu faat et nyt og prægtig dampskib, fint og godt indrettet, med to pene saloner. Det er bygget i Selbu av skibsbygmester Strøm, søn av gamle feiermester Strøm i Trondhjem. Skibets fører er fra Trondhjem og heter Trygstad, han var paa festturen en meget forekommende kaptein.»

P.

Mot 30-åra gikk trafikken tilbake. Det ble mindre penger blant folk, dermed avtok reisetrafikken også. Aksjonærene i dampskipsselskapet begynte å trekke seg ut, en etter en, til slutt satt Klaus Brøttem alene igjen med alle aksjene, og selskapet oppløste seg selv i 1930. Klaus Brøttem opprettholdt rutetrafikken i denne vanskelige tida, og det sier seg selv at han tapte mange penger på «Kong Sverre» før han i 1935 solgte båten til Edvin Lervik.

Lervik kjøpte båten i rett tid, for nå var konjunktorene snudd, og det ble oppgangstider. «Kong Sverre» fraktet nå opp til 4000 passasjerer for sesongen. Billettprisen? den var to kroner, og en sykkel kostet det 50 øre for å ta med. Lervik, (91 år), forteller at det var mange sykler som ble fraktet med båten, særlig i helgene, da kunne det være helt opp til 50 sykler ombord. Lervik forteller videre at til sine tider var båten ekstra fullastet, særlig når krøtterhandlerne kom ombord med krøtterne sine.

Da 2. verdenskrig brøt ut i 1940 kom den store eksplosjonen i reisetrafikken på Selbusjøen. Passasjertallet ble fordoblet med 8000 reisende. Det var rasjonering på diesel, men de klarte seg så vidt. Over land var det verre, bilene stod av mangel på bensin. Men folket visste råd, de brukte sykkel til og fra båten, og nå var det ikke bare i helgene det var mange sykler ombord, men hver dag, og overalt blinket det i sykler på båten. Blant passasjerene i krigstida var det ofte folk som var på flukt. For å unngå grensepolitiet satte Edvin Lervik av disse «spesielle» passasjerer på velegnede steder langs sjøen.

Skipsklokka fra «Kong Sverre.» Den henger nå på Brøttem.

RUNDREISE SELBU

Avvekslende og interessant sommertur med rutebil, dampskib og jernbane gjennom noen av Trøndelags vakreste bygder.

Kjøp rundreisebillett til Selbu!
Koster 7.00 kroner.
Gyldig i 4 dager.
(Førem kan gjøres på 1 dag!)

Billetter og opplysninger låses på Reisekontoret og ved Billettekspedisjonen, Trondheim st., på Hell st., hos vognmann Vinje og hos Benneit samt ved Selburutens kontor og „Kong Sverre“'s ekspedisjon. — — —

Etter krigen fortsatte «Kong Sverre» som før med rutetrafikken. Men sesongene ble noe kortere enn før, og det var nå en ren passasjerrute.

Med åra hadde båten krympet fra 44 bruttotonn til 39 brt. Overbygget på båten ble i sin tid noe ombygget, trolig er det årsaken til at den var blitt mindre.

På spørsmål til E. Lervik om han hadde vært ute for storm noen gang, så hadde han det flere ganger, men det hadde aldri vært noen krise. Men et år var det en veldig stor vårflo, sjøen gikk hele 6 meter over vannstanden. Da var det vanskelig å komme til anløpsstedene. Videre forteller han at en gang fallt landgangen ned fra båten på Brøttemskaia. Det var to damer som fallt i sjøen, og de fikk klærne sine ødelagt. Båtselskapet måtte da betale skadene.

Nå var rutebilene kommet for å bli, og det ble stadig færre som tok båten. «Kong Sverre» fikk etter hvert en vanskelig økonomi, tross det, ble ruta opprettholdt. I tillegg til driften hadde «Kong Sverre» samme vilkår som «Telegraf», statstilskudd og støtte fra Thomas Angell's stiftelser.

Siste sesong for båten ble i 1950. Den begynte å brenne mens den lå ved Havarneset. Varmen spredte seg veldig fort, og den ble av sikkerhetshensyn slept et stykke fra land. Men ilden lot seg ikke stoppe. Båtens skjebne var bestemt. «Kong Sverre» sank til slutt, og restene av den ligger der fremdeles.

I juni 1988 ble det i Selbu åpnet et nytt hotell, Selbusjøen Hotell og Gjestegård. I den ene salongen på hotellet, 1890-salongen, har hotelleieren planer om å henge opp ankeret fra «Kong Sverre». Ankeret, som fortsatt ligger på sjøbunnen, er nå lokalisert, og det er bare et tidsspørsmål før det blir tatt opp fra vannet.

Kilder:

Paul Amdal, Selbu Historisk Beskrivelse
Atle Døsland, Klæbuboka
Olaf T. Engvik, Innsjødampen
Kjell Haarstad, Selbu i fortid og nåtid
Adresseavisen
Personlige intervjuer

Brennevinsbrenning i gamle dager

Om lover og forordninger

Av: Lars Braa

Norges frigjøring i 1814 betydde selvsagt innledningen til vesentlige endringer i lovreglene på en rekke områder, ikke minst innen næringslivet.

Den gamle monopolitiske politikken fra enevoldstiden stod for fall. Allerede grunnloven sa tydelig fra om dette forhold. Det het nemlig i paragraf 101 at «nye og bestandige innskrenkninger i næringslivet bør ikke tilstedes noen for fremtiden». Det varte ikke lenge før denne paragrafen ble brukt som utgangspunkt for angrep på bestående privilegier. Mange av dem falt først etter langvarig kamp. Laugsordningen i 1839, de gamle handelsprivilegiene i 1842, sagbruksprivilegiene i 1860.

Brennevinslovgivningen der i mot, som på en langt mer direkte måte var knyttet til selve foreningen med Danmark, kom meget tidlig i støpeskjeen. Allerede for Stortinget 1815-16 forelå innstilling i saken, og sorenskriver Weidemann, som foredrog innstillingen, ga tidens forløsende ord da han uttalte at forbud mot brennevinsbrenning var «et bånd på næringsfriheten som ikke kan bestå med rikets grunnlov».

Ikke alle hadde rett til å brenne

Loven av 1. juli 1816 fastsatte følgende hovedbestemmelser for brennevinsbrenning: I byene fikk enhver borger rett til å brenne brennevin.

På landet skulle enhver skatteytende eier eller bruker av matrikulert jord ha rett til å brenne. Alt brennevin som var brennt av egen kornavling hadde gårdbrukerne rett til å selge. Ved en annen lov av samme dato ble innførsel av innkjøpt utenlandsk kornbrennevin og genever forbudt.

Som en ser ble ikke næringsfriheten ennå fulgt av frihandelsvennlige tendenser. Tvert i mot: I dette tilfelle tok lovgivningen bevisst sikte på å beskytte det innenlandske landbruk.

En tredje lov fastsatte skatt på brennevinsbrenning. Dette stod stikk i strid med det uavkortede liberalistiske synet som f.eks. sorenskriver Weidemann hadde hevdet. Han fremhevet da også i sitt særvotum at man med samme rett kunne legge skatt på «kreaturer, smørtilvirkning, osteskatt, kaffekjelskatt o.s.v.».

Som grunn for denne bestemmelsen hadde komiteflertallet anført at staten måtte ha vederlag for de tollinntektene den gikk glipp av ved innførselsforbudet mot utenlandsk kornbrennevin, .. dessuten fant man det rent generelt rimelig at brennere betalte en avgift for den fordel brenningen skaffet ham.

Merkelig beskatningsordning

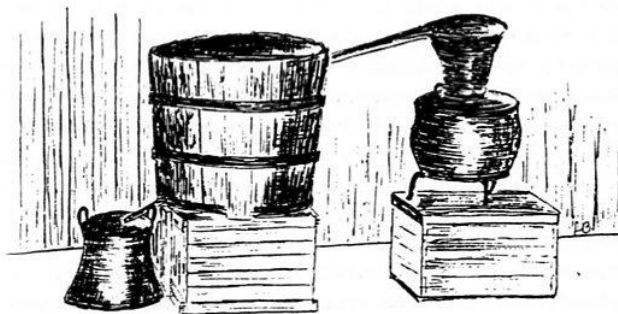
For landsbygdas vedkommende ble imidlertid avgiftsreglene fastsatt på en ganske eiendommelig måte. Her ble nemlig skatten lagt på matrikkelen, slik at eieren – eller brukeren – måtte betale avgift enten han brente eller ikke!

Denne vakte naturligvis misstemning og førte på den annen side til at mange som ellers ikke ville ha nyttet retten, nå tok til å brenne. Forørig vakte brennevinsloven udelt glede. Flere av

kirkens menn hilste den velkommen, og mange rare argumenter ble ført i marken. Som f.eks. følgende uttalelser av sogneprest Sandberg i Onsøy:

«Den trang til drukkenskap», skriver han, «som hittil har ytret seg hos mange, og som er en altfor sedvanlig last hos de bygdealmuier der ferdes og sysler meget i kjøpstedene, vil, som jeg håper, nu heretter meget avta og etterhånden forsvinne for medelst den vise og rettfærdige lov som tillater brennevinsbrenner.» Man møter i denne tiden få som delte Jacob Aalls oppfatning av brennevinsbrenningen som fabrikkflidens uekte gull.

Selve produksjonen kom på landet til å foregå på en ytterst primitiv måte. I den første tiden etter 1816 ble vanligvis brennt en alminnelig stor gryte, en forholdsvis lang geværpipe og en vannså. En kan tenke seg hvilket produkt som ble resultatet av slike redskaper. Som regel ble det solgt temmelig ferskt, ... i høyden 5-6 måneder gammelt.

Brennevinsapparat med kjøler fra omkring 1830.

Det alminnelige kornbrennevinet har visstnok holdt en styrkegrad på ca. 46%. Den alminnelige utsalgsprisen på denne tiden var 24 skilling (80-90 øre), hvorav produksjonskostnadene utgjorde det halve. Det dårligere landbrennevinet ble solgt meget billigere, omlag det halve.

Fra korn til poteter som råstoff

I slutten av 1820 årene og utover i 30 årene sank brennevinsprisen over hele linjen. Det hadde forskjellige årsaker. For det første begynte produsentene mer og mer å bruke poteter til brenningen (det var nærmest ukjent da den første brennevinsloven kom i stand), dernest ble brennevinsapparatene bedre slik at en kunne utnytte produktene mer effektivt enn før. En skal heller ikke se bort fra at det var nødvendig å ta vare på kornet til mer nyttige formål. Det var ikke langt mellom uår og nød blandt bygdefolk.

Her kan nevnes at Klæbus kornmagasin ble organisert i 1815 for å sikre nok korn til utsæd. Som grunnbeholdning skulle alle gårdbrukere skyte inn 1/8 av den commengde de vanligvis sådde. Bygdemagasinet sto først på Torven og siden på Tanem. Som sådan var kornmagasinet i bruk til 1874.

23 brennerier i Klæbu

Brennevinsbrenningen i Klæbu nådde sitt høydepunkt omkring 1830 til ut i 1840 årene, og det må ha gitt en viss ekstrinntekt for enkelte som ikke brukte alt til eget konsum. Etter loven av 4. august 1827 skulle størrelsen på brennevinskjelene måles av lensmannen og avgifta betales etter dette. Av lensmannens liste kan en se at der i 1830 var 23 kjeler til brennevinsbrenning i bruk i Klæbu, vel og merke av slike som ble registrert. Det minka ned til 15 i 1835, og i 1840 kan fogden melde om 13 brennerier i Klæbu. 5 år senere var det bare 3 registrerte igjen. Av folk i bygda som hadde registrerte apparat kan nevnes klokker Forseth og hans sønn. De hadde hvert sitt apparat. Dessuten brente Bjørn Larsen på Eidstu, lensmann Forseth på Ølseth og mor hans på Nordset.

I 1835 fikk også Ole Larsen på Lysklett apparat. Sogneprest Darre er også oppført, riktig nok med en av de mindre kjelene på 35 potter (dvs. omtrent det tilsvarende i liter). De andre lå for det meste tett oppunder 60 potter. Bare Erik Olsen på Nideng hadde overmåls brennevinskjel (over 60 potter) og måtte betale større avgift. Hans kjel var på 190 potter.

Loven av 1816 forutsatte at brennevinsbrenningen fremdeles først og fremst skulle være en bynæring. Landdistriktene fikk produksjonstillatelse nærmest til husbruk og for at landbruket generelt skulle nyte godt av den. Etter samtidige beregninger utgjorde landdistriktenes andel bare 1/3 av den samlede produksjon ved år 1822, i 1830 årene steg den en del, til ca. 2/5.

Drukkenskapen tok overhånd

På landet fantes en vrimmel av mindre brennerier. For edruelighetstilstanden hadde i hvert fall denne fri næringsdriften ikke de velsignelsesrike følger. Fra alle kanter av landet strømmet det inn beretninger om hvor forferdelig drukkenskapen hadde tiltatt, særlig blandt ungdommen. Og det var ikke bare mannfolk som beruste seg, ... mange steder tok også kvinnfolk seg en kraftig tår over tørsten.

Om Mo prestegjeld skriver f.eks. biskopen i 1825: «Kvinnekjønnen unnser seg ikke ved å beruse seg ved offentlige sammenkomster, og har noen eksempler på at de i en sådan tilstand slåss og bites like så vel som mannkjønnen.»

De ødeleggende følger av denne tiltagende drukkenskapen kom etter hvert til å endre selve synet på brennevinet. Tidligere hadde de fleste mennesker vært enige om at brennevinet var noe av det sunneste en kunne sette til livs. For det første inneholdt det jo selve essensen av kornet, dernest var det en utpreget styrkedrikk med heldig stimulerende evne.

Det gikk til og med frasnagn om at brennevin hadde gjenoppvakt skinndøde.

Alkoholmisbruken måtte stoppes

Men allerede i 1824 kunne en merke at et nytt syn var i ferd med å bryte seg veg. Da fremsatte nemlig professor Gregers Fougner Lundh for Stortinget et forslag om å forhøye brennevinsavgiften for derved å hindre misbruken av brennevin. Riktignok falt forslaget, men at tendensen gikk i denne retningen viste seg ved loven som ble vedtatt i 1827. For det første fastsatte den strenge regler for omsetningen i by og på land, dernest ble den urimelige bestemmelsen at avgiften skulle utgjøre en del av matrikkelskatten opphevet. En skulle i stedet betale avgiften i forhold til kjelens størrelse. På denne måten prøvde myndighetene å få en viss oversikt over produksjonen også på landet.

Det neste alvorlige fremstøtet skjedde med loven av 1837. Den tok sikte på dels å fordyre brennevinet gjennom avgifter,

dels å innskrenke antallet av skjenke og utsalgssteder. Selve opphevinga av avgiften bød på ganske store vanskeligheter så lenge en opprettholdt en fast avgift på produksjonsapparatene. Fra slutten av 1820 årene var som nevnt apparatene blitt mer fullkomne. (Pistorius, konstruksjon), og disse nye apparatene hadde en effektivitet 3 à 4 ganger større enn de gamle. Følgen var at det samlede avgiftsbeløp sank, samtidig med at produksjonen sannsynligvis steg. Dette forholdet søkte loven av 1837 å endre gjennom mer diferensierte avgiftsregler.

Det viste seg imidlertid vanskelig å nå fram til målet, selve fordyrelsen av brennevinet på denne måten.

På Stortinget i 1842 ble derfor spørsmålet tatt opp igjen i hele sin bredde.

Spritproduksjonen – en del av landbruket

Under behandlingen av lovreglene for spritproduksjonen kom det stadig til syne et skarpt motsetningsforhold mellom by- og landbrennerne. Gårdbrukernes påstand gikk ut på at brennevinsbrenning var en naturlig næring for bygdene. Det var jo, som de sa, landdistriktene som frembragte råstoffet, og dessuten ble avfallet brukt til kraftfor. Enkelte gikk til og med så langt som til å hevde at myndighetene skulle forby brennevinsbrenning i byene. Denne agitasjonen førte ikke fram. Resultatet innskrenket seg til at brennevinsavgiften på landet ble ned-satt med 1/3.

Diskusjonen omkring kjelstørrelser og avgifter til statskassen bølget ut og fram, ... likeså likestillingsgraden by og land. Selv om det kunne være enighet om målene var det til tider sterkt ulike oppfatninger av de midler som burde tas i bruk. Enkelte finurlige bestemmelser så dagens lys, ... som eksempel kan nevnes at det i landbrukets interesse ble innført et absolutt forbud mot brenning i sommermånedene!

Forslag om forbud av brennevinsbrenning

I 1842 fikk brennevinslovgivningen et grunnstøt. Da en gjennomgang av denne ble forelagt Odelstinget, opplevde man en sensasjonell overraskelse. Her fremsatte nemlig amtmanden Carl Falsen forslag om at all brennevinsbrenning i Norge skulle være forbudt ved utløpet av et nærmere fastsatt tidsrom – 10 år. Dette forslaget som jo betydde noe helt revolusjonerende i alkohollovgivningen, ble til alminnelig forbauselse vedtatt av Odelstinget med 54 mot 20 stemmer, og av Lagtinget med 14 mot 11 stemmer. Det tidligere så høyt lovpriste produkt fikk en hard medfart, og det ble uttalt: «Denne drikk fyller våre fengsler med forbrytere, forgifter og oppløser familielivet, utbrer armod og fortvilelse og kvæler i vide kretser spirene til gudsfrykt, sedelighet og velstand».

Tross disse kraftige symptomer på en alkoholfiendtlig tendens, var stemningen i Stortinget 3 år senere en annen. Forbudsforslaget ble simpelthen forkastet med stort flertall. Den nye loven som så ble vedtatt, inneholdt viktige bestemmelser, – forøvrig i det vesentlige en gjentagelse av det som tidligere var blitt foreslått.

Det som nå endelig ble slått fast som lov var følgende: Forbudet mot at man på landet brente av kjøpt korn ble opphevet. Brennevinsbrennerne på landet fikk altså samme rettigheter som sine kolleger i byene.

Til gjengjeld ble det bestemt at minimumsgrensen for kjelene skulle være 200 potter, – både for by og land.

I 1848 kom den siste betydningsfulle loven i dette tidsrom, hvor Stortinget innførte skatt på det ferdige produkt. Dette avgiftssystemet krevde naturligvis en langt større faglig kontroll av brennerne, derfor ble det bestemt at kontrollører og politi-

Forts. side 28

Prat med en hedersmann

Intervju med John Aas i Klæbu

Av: Ragna Flatjord

Lys vårdag ved Målsjøen.

Fuglesang og vårsol, og trivelig møte med John Aas i heimen hans. Som han sjøl har ryddet og bygd.

«Velkommen,» sier han, og tar oss traust i neven. Vi visste med det samme at denne mannen likte vi, . . . her var det godt å være.

Snart sitter vi i stua med Klæbu Historielags båndopptaker, og gjør små forsøk på å gå litt tilbake i tida. Det er mangt å minnes gjennom åtti begivenhetsrike år!

«Æ' e' født på Bannfjell i Meråker,» forteller John, «men kom te' Klæbu i 1927.»

«Vi bodde først på Brøttem i Gammel Stu' der. – Juledags morgen hadde vi forresten den trivelige skikken at vi gikk med kaffe på senga åt' kvarander! Sjølfolket og vi, . . . anna kvar gong. Seinar' fløtta vi te' Grendstad.

Den første jobben min i Klæbu var dugnadsarbeid. Vi tok ut støypsand' til Folkets hus i Moadalen. Nei, . . . lønn va' det itj' snakk om, men godt å ha arbeid og bli kjendt med folk!»

Daglønna den gang var vel to kroner og kosten, og arbeidsdagen va' lang. Kanskje kunne man få opp i mot fem kroner for skogsarbeid, . . . men **da** holdt man sæ' maten sjøll!

«Blodslit,» kaller John det, . . . og han vet hva han snakker om!

Timene går.

Klokka på veggen tikker saktmodig, slår timeslagene med sindige knepp.

Praten går om løst og fast.

Skog og mark, jakt og fiske er spennende emner vi gjerne kommer inn på.

Verten vår smiler og nevner et besøk i ei hytte i Duluth i Alaska for en tid siden. Der hang noen ord på veggen som

John Aas hugger tømmer til husbehov på egen eiendom.

oversatt betød det noe sånn som: «Dette er et hus for fiskere . . . og andre Stor Lygere.»

Storlygere!

Å langt i fra. Her er det Gudsens sanning det meste som blir sagt.

Sann er historien om turen med Peder Eggen opp til Tangvollsjøen i 1931-32, . . . sant er det at dører gikk opp av seg sjøl. Om det hverken var vindtrekk eller spøkeri. Men **merkelig** var det likevel!!

«Ein gong va' æ' på ryp'jakt på Hjellivollen sammen med 'n Arthur Lysgaard,» forteller John. Det va' et merkelig lys på himmelen (kornmo?) men inne i bua va' det temmelig mørkt.

Vi låg i halm og snau-slitte fell og spelt' tomans-wist utover kvelden. Te' vi sovna, fullt påkledd. Æ' våkna med at æ' lå på tollkniven min, . . . bøgde mæ' over 'n Arthur og slapp kniven på golvet.»

«Nei, i natt skremte du mæ' skikkelig,» sa 'n Arthur neste morgen.

«Å, va' du vaken, du da,» spurte John.

«Æ' vakna i alle fall da du bøgde dæ' over mæ' med tollkniven i hand'» svarte 'n Arthur, og John smiler over et gammelt minne.

«For en fin furuskolme æ' fann oppe i Brungmarka ein gong. Æ' slo 'n sund mot ein stein og bar 'n opp på Moavollen. (bua hans Karl Villmo) i boksreima mi. Der vart æ' alein' om kvelden. Æ' fyrte opp i ovnen og det lyste fra trekkholet langt bortover golvet. Det va' triveli' kan de tru.

Æ' satt og filosoferte' over at Den ha' det verre' som itj' ha' tor-sa' å ligge' her i natt . . . da æ' hørt' tunge trinn på vollen. Dørklinka gjekk ned, og Hooiii!»

Vi skvatt så vi nær hadde trillet av stolene. Men John lo godt over drømmen han hadde hatt

Det ble mange stubber.

Mange fra skog og mark, men også historier fra lange, virksomme arbeidsdager.

John bygde ved Målsjøen i 1942.

Det var handgrøfting og teglrør, . . . kan vi egentlig forestille oss hvilket stort og tungt arbeid det var?

John brukte hest, bekkvogn og spade, i sol og i regn, dag etter dag.

Vegen var stukket nedenfor husene.

Midt i arbeidet ble vegplanene forandret, . . . veggen skulle komme på andre sida. Slik ble husene «ståan' på snei,» forteller den godlynte bureiseren.

John arbeidet en tid ved anlegget Grendstad-Svean. Det var for det meste steinlasting, og såvidt han visste var det en klausul i papirene om at «det ikke måtte takes inn arbeidshjelp fra Klæbu!»

«Folk va' vel redd for å miste drengan' sine,» smiler John, . . . som også har drevet med skogsarbeid. I mange, lange år.

Og kommunepolitikk.

I den kom han med i 1933. Det var lange møter den gang. «Vi begynte gjerne klokka ti på formiddagen og satt og anviste rekninger til seint på kveld. Vi gikk ofte over Ståggån' i blankis og uvær . . . »

Ja, det vil vi tro.

Ofrer vi en tanke på småstein og is som raste ned på stien,

når vi suser over med bil? Kjenner vi snødrev og vind i mørke vinterkvelder når vi sitter lunt under tak og kommer fram på et blunk? Visst er det mangt som har blitt lettere i vår tid

«Målsjøtrøa, Målsjøåsen og Målsjøsve,» nevner John, og forteller at dette var plasser under gården Målsjø. Men vitterlig skulle det finnes et «Målsjølykkja» og?

Den er ikke lett å påvise i dag.

Hus og voll er nok borte for lengst, kanskje har skogen overtatt det som en gang var en heim og en arbeidsplass.

Tida går fort i godt lag.

Vi drikker kaffe og praten går. Om krig og ufred, om mobilisering og om troppen fra Klæbu som gikk over til Singsås i april dagene i 1940. John tror de var ca. 12-15 mann, og de gikk bare om natta. For sikkerhets skyld.

Med få, lavmælte ord nevner John skiløperen fra Rognes som kom fram til Brøttemsetra på bakglatte hopp ski . . . og måtte snu. Enkelt forteller han om turen til Haugavollen ved Kråkfjellet, marsjen over Håen og fram til Singsås-setrene.

Vi sitter og ser det for oss alt sammen, og undres; Var det måneskinn eller uvær, var sekkene tunge, og hadde de våpen med?

Det var dramatisk og spenning, det var unge karer som var villige til å ofre liv for Folk og Fedreland. Takk for innsatsen, Nordmenn, . . . dere var med og bygde landet!

Det var så mangt å snakke om.

Så uendelig mye som dukker fram i minnet. Skiturer over fjellet med salt . . . eller «siktamel» har John skrevet om tidligere. Med få, nøkterne ord. Det er hans vis og hedersmanns merke.

Og dette med hobby, . . . skyting, «miniatyr» og «Krag» og hyllene fulle av premier?

Det er knapt til å nevne. Lite å ofre ord og bokstaver på.

Bureisingsbruket «Bjørnstad». I den lille stua til høyre på bildet bodde John sammen med sine foreldre i flere år mens våningshus og driftsbygning ble reist.

En arbeidets odelshøvding snakker lite om seg sjøl og sitt. Slett ikke om han har gjort noe han har høstet lovord eller påskjønnelse for.

Noe annet er det å fortelle om dugnadsarbeid mellom gode naboer, eller fra turer i Brungmarka og traktene der. Det er fint å «leve det opp att,» godt å dele gode minner.

Og John er flink til å fortelle! Vi lytter og ler, klarer knapt å «rive oss laus».

Men så står vi på trammen og takker for oss. Takk for trivelige timer, takk for alt du ville dele med oss!

Traust handslag og farvel. . . .

Vi fikk en feststund hos John Aas ved Målsjøen. Og den takker vi for

Støtt våre annonsører.

SMÅ OPPLEVELSER.....

Forts. fra side 14

kvelden kom Burrmann til sætra temmelig sliten og sårbeint med størknet blod i pelsen. Den gikk bort og snuste på Einar. Den hadde nok vært noen mil igjennom Brungmarka.

Da Burrmann ble gammel og nesten blind skulle den avlives. Men ingen turde skyte den i våken tilstand. Mens den sov og drømte om de evige jaktmarker ble den skutt på sitt vanlige rom i en krok i stallskjulet. Det var et lite kors ved enden av stallskjulet i mange år senere.

En dag sa peder; I dag skal vi til Tulluan og kjøre pæletømmer til Lade nord for Trondheim. (Byen het den gang Trønhjem. Tulluan skrives Tellugen for den eldste gården). Peder hadde tatt på seg kjøringa for sin søster Karen Anna (f. Brøttem) som da var blitt enke. Tømmeret besto av borka grove 12 metring, og en del grove 18 metring. Vi måtte økse av ltit av rota på 12 metringene for å få plass til to på støttingen (bukken). En 18 metring fylte bukken fullstendig. Da vi kom til storsvingen i Sjøla gikk det så vidt å kjøre 12 metringene i svingen. Men 18 metringene måtte slepes på bare bukken. Bakstøttingen eller bakkjelken måtte taes vekk. Da skuret 18 metringene mot stabbesteinene. Stokkene var jo barket før, så det ble bare noen skarpe riper i lakken.

Turen videre gikk bra, helt til vi kom til Erling Skakkes gate. Der måtte vi over en tverrgate uten snø. Da ropte Peder som kjørte den første hesten til oss som kom etter; Få hestene overi trav, ja gjerne galopp. Bruk sveipa hvis det trengs. Vi møtte flere slike snøløse tverrgater. Det verste var at en del bygutter hengte seg på 12 metringene bak på endene. Vi nådde dem ikke med sveipa. De kunne jo ha fått en fot eller kanskje fingrene mellom stokkene. Men det gikk bra heldigvis.

Vi kom da frem til Lade sent på kvelden. Så var altså første turen gjort. Hvor mange stokker det dreide seg om huskes ikke. Men jeg husker det varte fem eller seks dager med fire hester og fire kjørekarer. Klaus og Ole var med for det meste. På et par skoledager i uka var det andre karer med. Vi måtte få politiet til å hjelpe oss med guttene som hang seg på lassa.

Jeg husker en dag det for en skarp broddsøm forbi ørene over en snølaus gate. Dette var en svært så spennende kjøring og på Mittre Stokke var det svært så gilde sterke og godt trenet hester. Så da ble kjøringen bare morro.

Kilder: Einar Hanger, Karen Jonassen f. Brøttem, Gunvor Ramlo f. Brøttem

Dropsposen

Av: Ragna Flatjord

Århundreskiftet – våkenattsgudstjeneste.

Vi prøver å føle stemningen i Klæbu kirke nyttårsnatt 1900/01. Vinterkledd, alvorlige mennesker fyller kirkebenkene, . . . konene har gjerne svarte silkesjal med frynser på.

Det spraker koselig i ovnene, og oljelamper henger i ståltråd tvers over kirka. Skyggene flakker over gamle tømmervegger. Det er helg og høgtid over stunda.

Kirkeklokkene begynner å ringe, . . . et nytt århundre står for døra.

Kirkehvelvet skjelver over de mektige toner.

Da skjer det:

To oljelamper faller ned fra strengen og går i golvet med et brak. Flamme, olje og glassbiter sloss om plass, . . . et skrekkslagent gys går gjennom menigheten.

Da løper en svartkledd mann fram fra kirkebenken, river av seg frakken og kaster den over bålet.

Det redder både kirke og menighet fra nær forestående drama. Røyken stiger opp fra en forkullet vinterfrakk, . . . alt er en blanding av lettelse og frykt.

Men i sene nattetimer går skomakerlærer Gullvåg heim uten frakk, med en liten gutt ved handa. En gutt som sikkert var mektig stolt av sin far, men som også hadde fått et dramatisk minne for livet. Guttens navn var Fridtjov Antoll, (f. 22.1 1896). Han var den tolvte i rekken av Gullvågs barn.

Likevel:

For fireåringen lå det en skygge over nyttårsnatta, . . . en sorg få visste om. I fars frakk lå nemlig en *pose drops* i en av lommene, et eventyr av velsmak og forventning. Den dropsposen hadde vært i tankene gjennom hele kvelden, den hadde båret ham i gjennom kamp mot søvn og kjedsomhet.

Nå var den borte.

Gutten svelget gråten, – men glemte det aldri.

Takket være Erik Olsen Gullvåg (bildet) kan Klæbu kirke i år feire 200 årsjubileum.

Ja, så stort inntrykk gjorde historien at også hans barn og barnebarn vet om den forkullede dropspose.

Klæbu menighet er skomakerlærer Gullvåg stor takk skyldig, . . . han er en av dem som gjør at vi fremdeles kan glede oss over den kvitmalte, åttekantede kirke i bygda.

Men går vi gjennom kirkeporten i høgtid og forventning, vil vi kanskje sende en tanke til en liten gutt og en pose drops, . . . minnes et drama som skjedde i Klæbu kirke for 90 år sida. (Takk til familien Gullvåg for lån av bilde.)

BRENNEVINSBRENNING.....

Forts. fra side 25

betjent til enhver tid av døgnet skulle ha adgang til brenneriene.

Dette er vel i det store og hele forklaringen på at interessen for brennevinsbrenningen i minste format gikk ut, også her i Klæbu.

Slutt med brenningen i mindre målestokk

Ingen i Klæbu hadde kjeler som holdt minimumsmål (200

potter – 200 liter), og dermed kan en si at all tradisjonell brenning her i bygda ble forbudt.

Lenmannen tok kjelene, men en må gå ut fra at noen ble gjemt unna, – eller at nye ble satt in i produksjonen.

Slik sett har ikke verden forandret seg stort siden 1848.

Kilder:

Gjær og spritfabrikasjon i Norge av August Schau.

Klæbuboka. Natur og befolkning gjennom tidene.

Tegning av Lars Braa etter foto. Norsk folkemuseum, Norge.

Trykksaker fra

ROSENBORG
offsettrykkeri

MELHUS
r.870000

Grafisk formgivning

Klæbu Blomster

Tlf. 83 20 70

Godt utvalg i planter,
potter, kurver.

Vi leverer dekorasjoner –
brudebuketter – kranser.

LITT OM BIDRAGSYTERNE

Reidar Fosshode, f. 1921 i Klæbu. Ca. 40 års tjeneste i Vegvesenet. Pensjonist fra 1986. Medlem av kommunestyret i Klæbu i en årrekke, derav ordfører i flere perioder. Hobby: Skyting – jakt.

Ingebjørg Forsberg, f. Gjølga, f. 8.2. 1932 i Klæbu. Sosionom. Sosialkonsulent i Kongsvinger.

Ole Svaan, f. 8.4. 1924 i Klæbu. Jordstyretekniker og gårdbruker. Formann i bygdeboknemnda og i museumsstyret.

Terje Thun, f. 1952 i Trondheim. Bosatt i Klæbu siden 1955. Arbeider som amanuensis ved Universitetet i Trondheim.

Lars Braa, f. 1930. Bonde på Tulluan, Mettigården, utdannet sivilagronom v/NLH.

Eva Haftorn, f. Hamborgstrøm, f. 25.3. 1928 i Drammen. Bosatt i Mål-sjøstua, Klæbu siden 1969.

Reidun Ræder Svaan, f. i Lensvik 1928. Husmor, hjelpepleier. Litt skri-ving som hobby.

Leif Østlyng, f. 22.4. 1919. Tidl. små-bruker og bygningsarbeider. Hobby musikk og litteratur.

Per Ulseth, f. 1922 i Klæbu. Ansatt som sjåfør for Statens Vegvesen siden 1956. Pensjonist fra 1987. Aktiv i Klæbu Historielag.

Ragna Flatjord, f. 1929. Bor på Stub-ban. Har skiving som hobby og går mye i marka. Medlem av styret i Klæ-bu Historielag.

Unni Woldvik, f. Høiås, f. 10.10.56 i Klæbu og bosatt her. Har tegning og maling som hobby.

Helene Jonassen, f. 1930. Flyttet fra Namdalen til Heimdal 1962. Har ut-dannelse som husøkonom. Hun tok et kurs på universitetet på Dragvoll 1987/88, hvor hun leste lokalhistorie. Til Semesteroppgaven valgte hun å skrive om trafikken på Selbusjøen og skysstasjonen Brøttem, 1870–1915.

Alfred Løvset, f. 1902. Folkehøg-skole, landbruksskole. Gårdsbestyrer. Senere bonde på Kvenild Østre i Tiller.

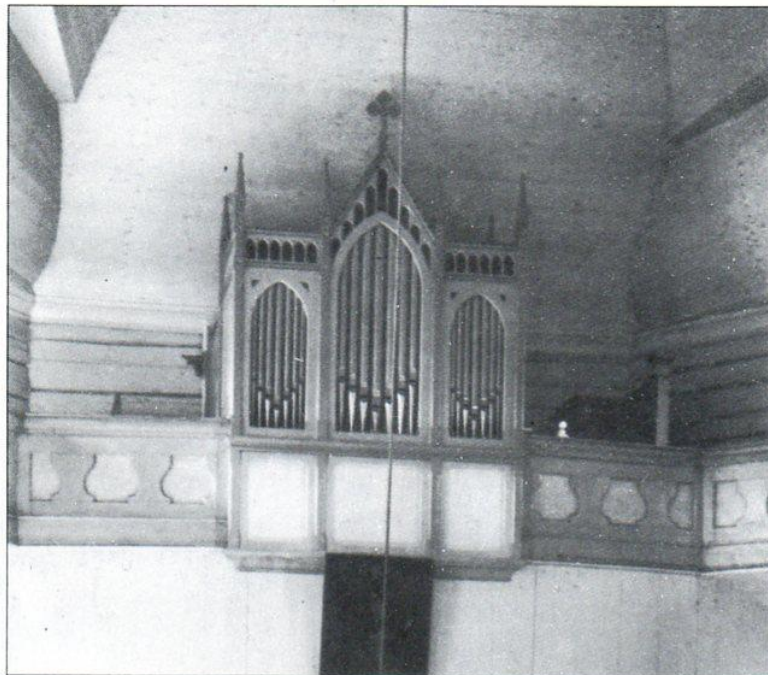

Ole Lettingvold, f. 6.6. 1909. Gård-bruker, pensjonist.

Klæbu kirkes første orgel

Av: Ole Svaan

Kirkesangen i Klæbu lå på et høyt nivå, noe som kildene har flere eksempler på. Først på 1800-tallet fortelles det at det ved flere anledninger opptrådte kor etter initiativ fra sokneprest Darre. Men Darres drøm var orgel, for rundt århundreskiftet foreslår han lønn til organist i kirken, stor 50 riksdaler pr. år. Har man klave blir det alltid ku, heter det, og dette ordtaket skulle passe bra i denne forbindelse.

Det skulle gå enda vel 80 år før Klæbu kirke fikk sitt første orgel. Imidlertid ble Klæbu seminar opprettet i 1839, og lærerskoleelevne sørget for fast deltagelse ved gudstjenestene, unisont eller ved korsang. Denne ordningen fortsatte nesten uavbrutt til seminaret ble nedlagt i 1892. Noen år senere fulgte blindeskolens elever opp kortradisjonen til skolens nedleggelse.

Klæbu kirke fikk sitt første orgel i 1886. Det var på fire stemmer, en koppel og en manual. To personer var opptatt med å betjene det, en belgtreder og en spilte.

Betjeningen av gammelorglet var et samarbeid mellom den som spilte og belgtrederen; sistnevnte måtte rimeligvis først i aksjon. Denne spesielle arbeidsoppgave lå til familien Hegstad i flere generasjoner. Harald Hegstad, f. 1914, forteller at han ganske tidlig begynte å hjelpe sin far, som var kirketjener i mange år, med å skaffe luft til orglet.

Det var en tung jobb, spesielt i unge år. En vekt tilsvarende ca. 35 kg på hver fot måtte til for å skaffe nok komprimert luftmengde. Belgtrederen klatret opp i en trang stol som var innebygd i selve orgelkassen sammen med spillepulten. Kirkegjengere fra 20- og 30-årene kan sikkert huske at det oppsto en del bråk når belgtrederen entret sin trange arbeidsplass. Dette orgel tonet utover kirkerommet til 1939, da ble det anskaffet nytt orgel.

Klæbu kirkes første orgel ble bygget av den danske orgelbygger Claus Jensen, som flyttet sin industri til Norge i midten av 1850-tallet. Han kom til Trondheim i midten av 1860-tallet, og var bl.a. mester for ombyggingen av Domkirkens og Vår Frue kirkes orgler. Orglet var plassert på galeriet over hovedinngangen. Det var gitt som gave til kirken av gårdbruker Eskild Lysklett, (Høien), født i Tiller i 1819. Han tok eksamen på Klæbu seminar, og var lærer, ordfører i Klæbu 1852-1855 og 1864-1867, bankdirektør i Klæbu Sparebank fra stiftelsen i 1858-1877. Han døde i 1887. Etter eget ønske ble det snekret et kors som gravminne, som senere er fornyet. Det har følgende inskripsjon: «I Ætherhav svømme de ømmeste Lengsler og Jordlivets Trengsler forsvinder som Taagen for Solen i Øst.» (Etter J.H. Darre.)

ÅRSMØTE 1991

Klæbu historielag avholder sitt årsmøte i Kløverstua, mandag den 18. mars kl 1900.

Vanlige årsmøtesaker.

Årsmøtet blir dessuten kunngjort i Trønderbladet og ved oppslag på vanlige steder i bygda 14 dager før møtet.

Ole Svaan, formann